

Gemeente Putten

Verkenning natuurbegraven - rapportage

Door: Arja Nobel (nobel results)

Datum: 13-7-2017

Inhoudsopgave

1. INLEIDING.....	3
1.1 Aanleiding.....	3
1.3 Rapportage eerste verkenning.....	5
1.4 Uitgangspunten gemeente Putten.....	6
2. ONTWIKKELINGEN LIJKBEZORGING IN NEDERLAND.....	7
2.1. Ontwikkeling bevolking en sterfgevallen.....	7
2.2 Persoonlijk afscheid/persoonlijke keuzen.....	7
2.3 Begraven en cremeren.....	8
2.4 Herdenken en rouwverwerking.....	10
2.5 Nieuwe vormen van lijkbezorging.....	11
3. NATUURBEGRAVEN.....	12
3.1 De essentie van natuurbegraven.....	12
3.2 Begraven in de natuur/natuurbegraafplaatsen.....	13
3.3 Aandachtspunten locatiekeuze natuurbegraafplaats.....	16
4. BEHOEFTE AAN NATUURBEGRAVEN IN PUTTEN.....	22
4.1 Prognose behoefte natuurbegraven Puttenaren.....	22
4.1.1 Ontwikkeling sterfgevallen en begraven afgelopen jaren.....	22
4.1.2 Prognose sterfgevallen en begraven.....	24
4.2 Prognose externe behoefte aan natuurbegraven in Putten.....	25
4.3 Prognose benodigde ruimte natuurbegraafplaats.....	26
5. KADERS RIJK EN PROVINCIE.....	28
5.1 Rijk.....	28
5.1.1 Wet op de lijkbezorging.....	28
5.1.2 Uitwerkingsvoorschriften Wet op de lijkbezorging.....	28
5.1.3 Ruimtelijke ordening - Ladder voor duurzame verstedelijking.....	28
5.1.4 Wet Markt en Overheid.....	28
5.1.5 Aanbestedingswetgeving.....	29
5.2 Provincie Gelderland.....	29
5.2.1 Actualisatieplan Omgevingsvisie.....	29
5.2.2 Ladder voor Duurzaam Ruimtegebruik.....	34
6. POTENTIËLE LOCATIES.....	35
7. DILEMMA'S NATUURBEGRAVEN PUTTEN.....	37
BIJLAGEN.....	38
BIJLAGE 1 – OMGEVINGSVISIE THEMAKAART NATUUR.....	38
BIJLAGE 2 - BELEMMERINGEN NATUURBEGRAVEN IN PUTTEN.....	39
BIJLAGE 3 - GLOBALE KOSTENRAMING NATUURBEGRAAFPLAATS.....	40
BIJLAGE 3 – BRONNEN.....	41

1. INLEIDING

1.1 Aanleiding

In mei 2016 is in de commissie Ruimte van Putten oriënterend gesproken over de wenselijkheid van natuurbegraven in Putten. De fractie 'Wij Putten' had dit onderwerp op de agenda gezet. Zij hadden ook een oriënterende notitie over natuurbegraven geschreven. Via gesprekken en een informatieavond had 'Wij Putten' de ideeën over een natuurbegraafplaats in Putten gepeild. Uit deze oriëntatie blijkt dat het om echte natuur moet gaan, er zijn geen religieuze bedenkingen tegen en 'het heeft wel wat, die gedachte van terug naar de natuur', zo staat in de oriënterende notitie. Daar staat tegenover dat natuurbegraven tot nu toe weinig bekend is in Putten, ook de lokale uitvaartondernemers zijn er nog weinig bekend mee. Als voorbeeld van natuurbegraven wordt de particuliere begraafplaats Westerwolde in OverAssel (Hoog Soeren) genoemd en de ontwikkeling van nieuwe natuurbegraafplaatsen in Nederland. De voorliggende vraag in de commissie Ruimte was: zouden we in Putten natuurbegraven mogelijk moeten maken?

Op 2 februari 2017 stond de uitbreiding van begraafplaats Schootmanshof op de agenda van de gemeenteraad. Dit was aanleiding voor 'Wij Putten' om terug te komen op het onderwerp natuurbegraven en een amendement "eerste globale verkenning natuurbegraven" in te dienen. Dit amendement met het besluit 'bovendien budget beschikbaar te stellen voor een globale verkenning van de eventuele ontwikkeling van een natuurbegraafplaats in Putten' is met algemene stemmen aanvaard.

In dit amendement zijn de volgende overwegingen opgenomen:

- Natuurbegraven is een steeds meer aanvaarde en toegepaste vorm van teraardebestelling in Nederland.
- Het groen is karakteristiek voor de gemeente Putten en dat maakt dat Putten een geschikte gemeente is voor een natuurbegraafplaats.
- Gemeente Putten kan het mogelijk maken voor haar burgers om een natuurgraf te verkrijgen zodat die niet naar een andere gemeente hoeven of zich tot commerciële of anderszins op winst gerichte partijen hoeven te wenden.
- Natuurbegraven vraagt specifieke kennis over en omgang met de natuur. Daarom is gerichte studie nodig om de effecten van natuurbegraven te onderzoeken, waarbij de volgende zaken worden meegenomen:
 - Provinciaal beleid t.a.v. natuurbegraven
 - Wettelijke bepalingen
 - Geschikte locaties
 - Vereiste bodemgesteldheid en eventuele effecten op de bodem
 - Vereiste oppervlakte en kosten en opbrengsten van natuurbegraven waarbij zoals gebruikelijk wordt uitgegaan van kostenneutraliteit.

In het amendement is een toelichting gegeven op het begrip natuurbegraven: "Onder natuurbegraven en natuurbegraafplaats moet worden verstaan 'begraven in de natuur', dus in een natuurgebied. Dat houdt vanwege natuurbeschermingsregulering automatisch in dat schending van de natuur niet is toegestaan en daarmee striktere regels gelden voor materiaalgebruik, zowel bovengronds als ondergronds. In de praktijk zal dat inhouden dat alleen gebiedseigen materiaal mag worden gebruikt (geen tropisch hardhout, geen marmer, koper, messing, etc.)."

1.2 Natuurbegraven

Natuurbegraven is (nog) geen afgebakend begrip. De basis van het begrip is: begraven in de natuur. Natuur is een rekbaar begrip.

Wikipedia geeft de definitie: “ een natuurbegraafplaats is een begraafplaats waar de graven in de natuur liggen. Op een reguliere begraafplaats liggen graven in rechte rijen langs verharde paden. Op een natuurbegraafplaats liggen graven in schijnbare willekeur op mooie plaatsen verspreid over het gebied. Graven worden veelal gemarkeerd met zwerfkeien of kleine houten bordjes. Het komt ook voor dat graven niet zichtbaar gemarkeerd worden, maar met gps op te sporen zijn”. Deze definitie geeft aardig weer waar het om gaat. Hoewel er ook reguliere (bos) begraafplaatsen zijn waar niet langs (verharde) paden begraven hoeft te worden, zoals begraafplaats Rusthof in Leusden of begraafplaats Westerveld in Velsen.

Diverse organisaties hebben eigen definities voor het begrip natuurbegraafplaats. De BRANA, branchevereniging voor echte natuurbegraafplaatsen in Nederland, geeft op haar website (www.brana.nu) de volgende omschrijving:

“Natuurbegraven houdt in dat het lichaam op een organische manier wordt teruggegeven aan de aarde, in een daarvoor bestemd stuk natuur. Respect voor de overledene gaat hand in hand met respect voor natuur en milieu. Een natuurgraf wordt niet geruimd. Daarom betekent natuurbegraven eeuwigdurende rust in de schoonheid van de natuur. Alleen duurzame materialen die zonder problemen weer opgenomen worden in de natuur, vergezellen het lichaam. Er zijn geen zorgen over onderhoud en verdere verplichtingen. Want de natuur verzorgt het graf en de natuurbegraafplaats beheert de natuur. Een natuurgraf is integraal onderdeel van de natuur. Een natuurgraf kan worden gemarkeerd door een schijf of sculptuur van onbewerkt hout van geringe afmetingen dat van nature in de omgeving groeit. Een boom kan dienen als grafmarkering.”

Figuur 1: natuurlijk begraven en natuurbegraven op de Algemene Begraafplaats Asakkerweg in Ede.

Zoals genoemd hebben diverse organisaties eigen definities. Zo komen ook de begrippen ‘begraven in de natuur’ of ‘natuurlijk begraven’ regelmatig voor. Diverse beheerders van begraafplaatsen hebben de afgelopen jaren gekozen om natuurlijk begraven mogelijk te maken op /aan de rand van de bestaande begraafplaats. Voorbeelden daarvan zijn gemeente Rheden (bosbegraafplaats grenzend aan gebied van Natuurmonumenten), gemeente Ede (grenzend aan gemeentebossen /Natura 2000 gebied), gemeente Doorn (bosgebied grenzend aan gebied van Natuurmonumenten) of gemeente Doetinchem (op Landgoed Slangenburg). Ze hanteren hierbij

wisselende begrippen. Zo maakt gemeente Ede onderscheid tussen natuurlijk begraven (grafrecht voor 50 jaar) en natuurbegraven (grafrecht voor onbepaalde tijd). Met uitzondering van gemeente Doetinchem hadden deze gemeenten nog ruimte over op de gemeentelijke begraafplaats en wilden zij inspelen op de behoefte om in de natuur/in een meer natuurlijke sfeer te begraven.

Figuur 2: natuurbegraafplaats Bergerbos in St. Odiliënberg (winterbeeld)

1.3 Rapportage eerste verkenning

Voor u ligt de rapportage van de eerste verkenning naar natuurbegraven in Putten. Er zijn veel zaken die afgewogen moeten worden bij de keuze voor natuurbegraven.

Voordat een gericht locatie-onderzoek kan plaatsvinden en inzicht in de exploitatie gegeven kan worden, is het van belang eerst een goed beeld te hebben van wat natuurbegraven inhoudt/zou kunnen inhouden en wat de uitgangspunten voor een natuurbegraafplaats in Putten zijn.

In deze verkennende rapportage wordt een beeld geschetst van de ontwikkelingen op het gebied van lijkbezorging, afscheid nemen en herdenken in Nederland, waarbinnen natuurbegraven een rol speelt (hoofdstuk 2). In de inleiding is al het een en ander geschreven over natuurbegraven. In hoofdstuk 3 wordt hier dieper op ingegaan.

Een belangrijke vraag bij de locatiekeuze en de exploitatiemogelijkheden is de omvang van de natuurbegraafplaats. Deze wordt bepaald door de behoefte aan natuurbegraven waarin Putten wil voorzien. Hierbij speelt nadrukkelijk de vraag: natuurbegraven in Putten alleen voor Puttenaren of voor iedereen?

Bij de uitwerking van de mogelijkheden voor natuurbegraven/een natuurbegraafplaats spelen de kaders van Rijk en provincie een rol (hoofdstuk 5). De rapportage eindigt met een aantal dilemma's. Daarover zijn uitspraken nodig, voordat het zinvol is om op zoek te gaan naar locaties en te kijken naar de exploitatiemogelijkheden.

1.4 Uitgangspunten gemeente Putten

Gemeente Putten heeft voor deze verkenning naar natuurbegraven in de gemeente Putten uitgangspunten meegegeven. Deze uitgangspunten zijn:

- In het amendement (raad 2-2-2017) is een toelichting gegeven op het begrip natuurbegraven: “Onder natuurbegraven en natuurbegraafplaats moet worden verstaan ‘begraven in de natuur’, dus in een natuurgebied. Dat houdt vanwege natuurbeschermingsregulering automatisch in dat schending van de natuur niet is toegestaan en daarmee striktere regels gelden voor materiaalgebruik, zowel bovengronds als ondergronds. In de praktijk zal dat inhouden dat alleen gebiedseigen materiaal mag worden gebruikt (geen tropisch hardhout, geen marmer, koper, messing, etc.).”
- Natuurbegraven/begraven in de natuur in de gemeente Putten vindt plaats op één locatie.
- Uitgifte van graven voor onbepaalde tijd. De locatie moet dus zodanig zijn dat zij ‘eeuwigdurend’ vrij blijft van stedelijke ontwikkeling en haar natuurlijke sfeer kan behouden.
- Bij de omvang van de locatie moet 25 jaar vooruitgekeken worden, waarbij rekening wordt gehouden met uitgifte van graven voor onbepaalde tijd. Uitgangspunt is 50 graven/ha.
- Geen bebouwing op het terrein.
- Geen asverstrooiing in verband met invloed van as op de natuur, wel mogelijkheden om urnen te begraven.
- Gemeente Putten wil de natuurbegraafplaats zelf beheren.
- Vanuit het oogpunt van ruimtelijke ordening heeft een ligging in de buurt van het dorp Putten/de bebouwde kom de voorkeur.
- De natuurbegraafplaats moet goed bereikbaar zijn.

2. ONTWIKKELINGEN LIJKBEZORGING IN NEDERLAND

In Nederland zien we laatste jaren veel en verschillende ontwikkelingen op het gebied van afscheid nemen, herdenken en lijkbezorging.

In het kader van deze verkenning is niet uitgezocht of de ontwikkelingen in Putten hierop aansluiten of dat er lokaal specifieke andere ontwikkelingen zijn.

Deze beschreven ontwikkelingen geven het kader aan waarbinnen natuurbegraven in Putten geplaatst moet worden. De vraag naar natuurbegraven past in de trend van een meer persoonlijk afscheid, minder zorg voor het graf, belang hechten aan de plek van het graf en wat goeds willen doen, willen bijdragen aan de natuur.

2.1. Ontwikkeling bevolking en sterfgevallen

In de periode 1910-2015 is de bevolking en ook het aantal mensen dat jaarlijks overlijdt sterk toegenomen.

In de periode tot 2050 wordt een stijging van het aantal inwoners van Nederland verwacht. Van bijna 17 miljoen inwoners in 2016 tot ruim 18 miljoen in 2060. De vergrijzing neemt in Nederland in de periode 2020-2040 sterk toe.

2.2 Persoonlijk afscheid/persoonlijke keuzen

Hier zien we in Nederland de volgende ontwikkelingen:

- Meer behoefte aan een persoonlijk afscheid bij de overledene en de nabestaanden. Het wordt gewoner om het 'anders' te doen. Men laat zich minder gemakkelijk dwingen in standaarden/tradities. Eeuwenoude uitvaarttradities worden steeds minder toegepast. Zwarte of stemmige kleding, droevige muziek, koffie met cake en de rij bij het condoleren komen steeds minder voor. Meer aandacht voor het 'vieren van het leven' met meer kleur, vrolijke muziek en bijpassende hapjes en drankjes. Ouderen kiezen nog wel vaker voor een meer traditionele ingetogen uitvaart met een afscheidsdienst in een kerk of crematorium. Jongeren willen vaak een feestelijk afscheid, persoonlijke kist, een biologische kist en vaker begraven worden in de natuur.
- Uit de in het najaar 2016 verschenen Afscheidsmonitor blijkt dat bijna iedereen eens in de paar jaar na denkt over zijn/haar eigen uitvaart. Vrouwen staan daar vaker bij stil dan mannen. Vrouwen beschrijven de gewenste uitvaart als 'warm'; mannen kiezen vaker voor 'humor' en 'luchtig'. Ook de wijze van opbaren (open/gesloten kist) is voor vrouwen belangrijker dan voor mannen. De vrouwen zijn zuiniger als het gaat om de uitvaart dan mannen. Ruim een derde van de vrouwen wil een budgetuitvaart, terwijl dit bij mannen een kwart is. Vrijwel iedereen vindt het belangrijk dat de nabestaanden geen schulden overhouden na hun dood.
- Uit de Afscheidsmonitor blijkt ook dat twee derde van de ondervraagden de muziek het meest belangrijk vindt. Ook de catering en de locatie van het graf/de gedenkplaats/verstrooiing is voor bijna 50% van de respondenten van belang.
- Ruim 40% vindt de locatie van de uitvaart belangrijk. Dit is terug te zien in het feit dat er steeds vaker wordt gekozen voor een afscheidsplechtigheid op een andere locatie dan in een kerk, het crematorium of de aula van de begraafplaats: van sportkantine /clubhuis tot schouwburg. Van kroeg tot hotel. Men kiest voor een plek waar de overledene een band mee had of waar de familie zich thuis voelt. Ook niet-kerkelijke uitvaarten worden soms juist weer in een (mooie) kerk gehouden.
- Er worden vaker (nieuwe) rituelen ingezet. Daar is ruimte voor nodig, zowel fysiek als mentaal.
- Nabestaanden gaan actief op zoek naar informatie om keuzes te kunnen maken en zijn meer kostenbewust dan vroeger.
- Mensen kiezen voor cremieren of natuurbegraven omdat men bij de nabestaanden/de kinderen geen zorg voor het graf en/of verlenging van grafrechten wil achterlaten.

- Bij de keuze voor cremieren ten opzichte van begraven speelt een rol dat een crematie goedkoper is dan een begrafenis in combinatie met een graf¹. Ook is geen gedenkteken nodig bij een crematie. Men denkt vaak dat op een traditionele begraafplaats een (hardstenen) gedenkteken verplicht is.
- Ouderen kiezen vaker voor cremieren dan jongeren. Men wil de kinderen niet belasten met de zorg voor een graf. Jongeren kiezen juist vaker voor begraven. Mogelijk omdat men nog midden in het leven staat en een plek wil om de nabestaanden te laten herdenken.
- Voor begraven kiezen vooral mensen uit principe of vanwege hun geloof. Wanneer de nabestaanden bewust kiezen voor een graf, dan heeft men een plek om te gedenken en komt men er regelmatig.
- Nederlanders van Turkse en Marokkaanse afkomst, gaan nu nog vaak terug naar land van herkomst voor de begrafenis. Hun uitvaartverzekering voorziet daarin. De 3^e en 4^e generatie zal naar verwachting steeds vaker kiezen voor een graf in Nederland.
- Ook andere groepen, al dan niet met een islamitische achtergrond vestigen zich in Nederland. Moslims en Joden hechten aan een graf met eeuwigdurende grafkrans.
- Milieubewustzijn speelt een beperkte rol in de branche. Slechts een kleine groep zal voor een groene begrafenis kiezen is de verwachting.
- Niet iedereen schakelt meer standaard de uitvaartondernemer in om de uitvaart te regelen. In een aantal gevallen regelt de familie de hele uitvaart zelf of speelt de uitvaartondernemer slechts een ondersteunende rol.

2.3 Begraven en cremieren

De eerste crematie vond plaats in 1914. Honderd jaar later, in 2014, werd in Nederland ruim 61% van het aantal personen dat overleed gecremeerd. In 2015 was het crematiepercentage opgelopen naar 63,3%. Een relatief grote toename ten opzichte van 2014 na een periode van jaarlijkse stijging met 1%. In 2016 stabiliseert het crematiepercentage, 63,1%. Het aandeel begravingen neemt overeenkomstig af. In 2015/2016 was het begraafpercentage ruim 37%. Dit betekent dat ruim een derde van de overledenen wordt begraven.

Bij begraven wordt de laatste jaren onderscheid gemaakt tussen regulier of traditioneel begraven en natuurbegraven.

Bij de afname van het aandeel begravingen spelen een aantal aspecten een rol:

- ontkerkelijking
- kosten (grafrecht, onderhoud)
- zorg voor een graf

¹ Diverse (gemeentelijke) begraafplaatsen bieden algemene graven aan waarvan de prijs incl. begrafenis ongeveer gelijk is aan een crematie. Dit is echter niet algemeen bekend. Bij een graf wordt vaak gedacht aan een particulier graf waarvoor ook grafrechten betaald moeten worden. Beeld en werkelijkheid komen niet altijd overeen.

Figuur 3: begraafplaats Engweg in Putten

Regulier of traditioneel begraven

- Mensen kiezen steeds minder voor een traditionele begraafplaats. Als redenen worden genoemd de hoge kosten van een graf, de sfeer en uitstraling, strikte regels waardoor geen maatwerk mogelijk is, noch bij de grafkeuze noch bij het afscheid en de begrafenis.
- Mensen die kiezen voor begraven op een traditionele begraafplaats worden veelal in hun eigen woonplaats begraven of anders in hun geboorteplaats.

Figuur 4: begraafplaats Schootmanshof in Putten

Natuurbegraven

- Opkomst van natuurbegraafplaatsen. Op natuurbegraafplaatsen wordt – zoals de naam al zegt – begraven in een natuurlijke omgeving. Graven worden meestal voor onbepaalde tijd uitgegeven. Er zijn vaak slechts tijdelijke grafmonumenten. Door te kiezen voor een natuurbegraafplaats draagt men bij aan de instandhouding van natuurgebieden/landgoederen. De branchevereniging (BRANA), waarbij een aantal natuurbegraafplaatsen is aangesloten, verwacht dat op den duur 5-10% van de overledenen zal kiezen voor natuurbegraven.
- BRANA ziet natuurbegraven als een alternatief voor cremeren, omdat er geen zorg aan een graf besteed hoeft te worden en er geen verlenging van de rechten nodig is en dus geen discussie in de familie over al dan niet verlengen en hoe gaan we dat betalen.
- Naarmate er meer natuurbegraafplaatsen komen, zal men vaker kiezen voor een natuurbegraafplaats dicht bij huis.

Figuur 5: natuurbegraafplaats De Hoevens te Alphen (NB) open gedeelte

2.4 Herdenken en rouwverwerking

Hierbij spelen de volgende ontwikkelingen:

- Er wordt meer en anders herdacht: meer collectief (stille tochten, gezamenlijke herdenkingen bij plaatselijke en nationale gebeurtenissen), maar ook meer openbaar (bijv. bermmonumenten).
- De dag van de uitvaart komt steeds meer in de belangstelling. Er worden minder vaak condoleances vooraf georganiseerd. De condoleance vindt plaats op de dag van de uitvaart. De bezoekersaantallen bij uitvaarten nemen toe, met uitzondering van heel oude mensen die weinig nabestaanden meer hebben.
- Uit onderzoek blijkt dat rituelen bij het afscheid van groot belang zijn voor een goed verloop van het rouwverwerkingsproces. Ze kunnen (gezondheids)klachten later in het leven van de nabestaanden voorkomen.
- Er zijn meer momenten waarop collectief aandacht is voor rouw. Denk aan vormen als Lichtjesavond, Moederdagconcert op een begraafplaats of een crematorium, aandacht voor rouw op de televisie (Kijken in de ziel, de Achterblijvers van de NTR bijvoorbeeld).
- Men gaat naar een begraafplaats om terug te kijken op iemands leven.

- Digitaal rouwen wordt steeds populairder. Een digitaal rouwregister wordt al vaak gebruikt. Ook is online rouwen in een afgeschermd omgeving mogelijk. Nabestaanden kunnen dan op afgeschermd internetpagina's hun digitale gedenkplaats inrichten met zaken als levensloop, rouwkaart, foto's en (muziek)video's. Ook is het mogelijk om digitaal wenskaarsjes te laten branden.

2.5 Nieuwe vormen van lijkbezorging

De verwachting is dat naast begraven of cremen op termijn een andere vorm van lijkbezorging zal ontstaan, een meer duurzame vorm, zoals resomeren (hydrolyse, oplossen van het stoffelijk overschot in water met natronloog), cryomeren (vriesdrogen) of ecoleren (stoffelijk overschot door middel van elektriciteit omzetten in poeder).

Voor deze nieuwe vormen van lijkbezorging is een wetswijziging nodig (Wlb). Yarden is al enkele jaren bezig met onderzoek om resomeren mogelijk te maken. Naar verwachting wordt dit onderzoek in 2017 afgerond en aangeboden aan de Minister van Binnenlandse Zaken, die dan moet beslissen of een wetswijziging in gang gezet wordt. Sinds kort is bekend dat DELA onderzoekt of ecoleren mogelijk gemaakt kan worden in Nederland. Resomeren, cryomeren en ecoleren worden gepresenteerd als milieuvriendelijk alternatief voor cremen. Er is minder energie nodig en er komen minder afvalstoffen vrij.

Of en wanneer deze nieuwe vormen van lijkbezorging wettelijk mogelijk worden, is niet te voorspellen. In de uitvaartbranche zijn de meningen daarover verdeeld. De verwachting is wel dat een of meerdere van deze vormen in de toekomst wettelijk toegestaan worden.

Figuur 6: plattegrond natuurbegraafplaats De Utrecht (Esbeek NB) met verschillende sferen: oud en jong bos met verschillende soorten en heide. Onderdeel van Landgoed de Utrecht.

3. NATUURBEGRAVEN

het begrip natuurbegraven wordt in Nederland voor verschillende situaties gebruikt. Ook worden begrippen als natuurlijk begraven gebruikt. In de inleiding van deze rapportage is hierover al het een en ander geschreven.

3.1 De essentie van natuurbegraven

Eeuwige rust in de natuur is de essentie van natuurbegraven. Respect voor de natuur, instandhouding van de natuur of ontwikkelen van nieuwe natuur staat voorop. Het idee is dat het lichaam op natuurlijke wijze wordt teruggegeven aan de natuur.

In de brochure van natuurbegraafplaats De Utrecht staat het mooi verwoord: “De filosofie achter natuurbegraven is dat het sterven een natuurlijke gebeurtenis is, die om een zinvol antwoord vraagt. Dat antwoord is het op natuurlijke wijze teruggeven van het lichaam of de as van de overledene aan de natuur. Hierdoor worden lichaam en as opgenomen in de eeuwige kringloop van het leven en wordt de tijdelijkheid van het aardse bestaan overstegen. Veel mensen zien natuurbegraven daarom als een manier om symbolisch verder te leven na de dood.”

Figuur 7: grafmarkering net na een begrafenis op natuurbegraafplaats De Utrecht te Esbeek (NB)

Bij natuurbegraven wil men het milieu zo min mogelijk belasten. Daarom hebben vrijwel alle natuurbegraafplaatsen als eis dat de kist of de urn gemaakt zijn van biologisch afbreekbaar materiaal. Ook de grafmarkering is vrijwel altijd van een natuurlijk materiaal: een boomschijf of een boom. De grafbedekking is onderdeel van de natuurontwikkeling. De exacte plek van het graf wordt veelal geregistreerd met GPS coördinaten, die plek wordt in het beheerregister opgenomen.

Vaak is bij natuurbegraafplaatsen sprake van eeuwigdurende graven, graven die uitgegeven worden voor onbepaalde tijd. Dit is echter niet altijd het geval.

Figuur 8: natuurbegraafplaats De Utrecht te Esbeek (NB) - bosgedeelte

3.2 Begraven in de natuur/natuurbegraafplaatsen

Karakter natuurbegraafplaatsen

Natuurbegraafplaatsen in Nederland hebben een verschillend karakter. Er zijn natuurbegraafplaatsen op landgoederen en in natuurgebieden. Deze zijn vaak ontstaan toen de subsidies voor beheer van natuur en landschap afnamen en de eigenaren op zoek gingen naar andere geldstromen om hun eigendom in stand te houden.

Ze verschillen in sfeer, in de aanwezige natuur (bos, heide, kleinschalig landgoederenlandschap, voormalig weiland of akkerland), in de regels, in de markeringen, in de uitgiftetermijn van de graven, etc. Deze natuurbegraafplaatsen zijn eigendom van private organisaties en kennen veelal een bedrijfsmatige exploitatie. Zij geven veel voorlichting, organiseren open dagen, organiseren herdenkingen, etc. om hun natuurbegraafplaats(en) in beeld te brengen. Degenen die hier begraven worden komen uit de omgeving en daarnaast ook uit de rest van Nederland, met name uit West-Nederland. Voorbeelden van dergelijke natuurbegraafplaatsen zijn Heidepol (Arnhem), Hillig Meer (Eext), De Hoevens (Alphen NB), Weverslo (Heide bij Venray), Landgoed de Utrecht (Esbeek NB). Het gaat om natuurbegraafplaatsen van meerdere hectaren. Bij de meeste natuurbegraafplaatsen zijn gebouwen aanwezig, als kantoor/ontvangstruimte en voor afscheidsplechtigheden.

Daarnaast zijn er (vaak gemeentelijke) begraafplaatsen die op een deel van de beschikbare ruimte een meer natuurlijke ontwikkeling mogelijk maken en hier natuurgraven uitgeven. Voorbeelden zijn Ede, Rheden, Doorn. Soms is een nieuw, meer natuurlijk deel gerealiseerd aansluitend aan de begraafplaats (Slangenburg in Doetinchem). Gemeentes zien natuurbegraven als een extra keuzemogelijkheid voor hun inwoners. Zij zijn niet of beperkt actief in het geven van voorlichting. Degenen die kiezen voor een natuurgraf op /bij een reguliere begraafplaats komen vooral uit de eigen gemeente en/of de regio.

Uitgiftetermijn graven

De uitgiftetermijn van de natuurgraven verschilt. Een aantal natuurbegraafplaatsen geeft natuurgraven uit voor onbepaalde tijd (in de praktijk vaak beperkt tot 100 jaar), ook wel eeuwigdurende graven genoemd. De Wlb kent echter het begrip eeuwigdurende graven niet (meer).

Enkele voorbeelden van uitgiftetermijnen

Naturbegraafplaats	Uitgiftetermijnen
Heidepol	eeuwig
Hillig Meer	eeuwig
De Hoevens	50 jaar of eeuwig
Landgoed De Baest (Oostelbeers)	50 jaar of eeuwig
Reiderwolde (Blauwe Stad, GR)	250 jaar
Weverslo	eeuwig
Westerwolde (Hoog Soeren)	eeuwig
De Utrecht	maximaal tot 2086
Gemeentelijke begraafplaats	
Gemeente Ede	50 jaar en onbepaalde tijd
Gemeente Rheden	eeuwig
Witteveen (gemeente Midden-Drenthe)	25 of 35 jaar

Figuur 9: overzicht uitgiftetermijnen

Oppervlakte per graf en grafmarkering

De verschillende naturbegraafplaatsen hebben verschillende dichtheden van graven en ook verschilt het beleid met betrekking tot grafmarkeringen.

Naturbegraafplaats	Oppervlakte/ graf (m2)	Grafmarkering
Heidepol	10	Boomschijf of gedenkboom (op bepaalde plekken)
Hillig Meer	25	Drentse zwerfkei, boomschijf of boom
De Hoevens	9-15	Boomschijf of gedenkboom
Landgoed De Baest (Oostelbeers)	12,5-37,5	geen
Reiderwolde (Blauwe Stad, GR)	25-200	Markering van natuurlijke materialen, boom/struik, metalen plaatje
Weverslo	10	Houten schijf, houten beeld, boom
Westerwolde (Hoog Soeren)	3	Grote zwerfkeien, beplanten
De Utrecht	Minimaal 20	Boom, plant of houten schijf
Gemeentelijke naturbegraafplaats		
Gemeente Ede	20 voor naturbegraven, 10 voor 2-3 graven bij natuurlijk begraven	Boomschijf
Gemeente Rheden		Boomschijf
Slangenburg (Doetinchem)	2,5	Boom, bloemen of boomschijf
Witteveen (gemeente Midden-Drenthe)	2,5	Veel mogelijk, incl. traditionele grafmonumenten

Figuur 10: overzicht oppervlakte per natuurgraf en grafmarkeringen

Gedragsregels nodig

De essentie van natuurbegraven is dat de natuur voorop staat. Dit betekent dat er gedragsregels moeten worden opgesteld om dat in stand te houden.

Gemeente Rheden heeft sinds juni 2015 een gedeelte voor natuurbegraven op Begraafplaats en Gedenkpark Heiderust. Zij hebben de volgende gebruiksregels opgesteld:

- Er mogen geen bloemen of andere grafversieringen (zoals beplanting, vaasjes, steentjes, lantaarns, enz.) op een natuurgraf worden geplaatst. Geplaatste bloemen en andere attributen worden door de medewerkers van de begraafplaats verwijderd.
- Op het gedeelte voor natuurbegraven mag niets geplant, gezaaid of verplaatst worden. De aarde moet met rust gelaten worden.
- Het is niet toegestaan kaarsen of olielampen te branden.
- Wij vragen u hiermee rekening te houden en de wens van de overledenen te respecteren om in de ongerepte natuur te worden opgenomen.

Zo heeft iedere natuurbegraafplaats zijn eigen gedragsregels.

Bedrijfsvoering

De natuurbegraafplaatsen in handen van private organisaties kennen een bedrijfsmatige exploitatie. Naast de exploitatiemaatschappij wordt vaak een fonds opgericht waarin de financiën en het terreinbeheer worden geregeld voor de instandhouding van de begraafplaats en de aanwezige natuur nadat alle plekken zijn uitgegeven. Sommige organisaties werken bij het beheer van de natuur samen met terreinbeherende organisaties. Natuurbegraven Nederland (Heidepol in Arnhem, Maashorst in Schaijk, Schoorsveld in Heeze en nog een aantal natuurbegraafplaatsen in ontwikkeling) werkt samen met Natuurmonumenten en DELA (Den en Rust in Bilthoven) werkt samen met het Utrechts Landschap.

Deze organisaties doen veel aan voorlichting en promotie om de natuurbegraafplaatsen bekend te maken. Het verdienmodel is er op gericht om zo snel mogelijk veel graven uit te geven. De rechthebbende betaalt op het moment van koop/reservering van het graf. Veel mensen beginnen hier rond hun 60^e over na te denken en sluiten dan de koop. De gemiddelde leeftijd van overlijden in Nederland ligt boven de 80 jaar. De graven worden nu uitgegeven en de komende 20 – 30 jaar zullen deze mensen begraven worden.

Natuurbegraafplaatsen/gedeelten van gemeentelijke begraafplaatsen zijn onderdeel van de gemeentelijke exploitatie van de begraafplaats. Bij de gemeenten met een natuurbegraafgedeelte kan meestal wel gereserveerd worden, een graf gekocht worden voordat begraven wordt. Op reguliere begraafplaatsen is het niet zo gebruikelijk om een graf te reserveren.

Tarieven

De tarieven op de verschillende natuurbegraafplaatsen verschillen.

Natuurbegraafplaats	Grafrecht (€)
Heidepol	3750-4250
Hillig Meer	4000-5000
De Hoevens	4000-5700
Landgoed De Baest (Oostelbeers)	8350-10350
Reiderwolde (Blauwe Stad, GR)	3875
Weverslo	4575
Westerwolde (Hoog Soeren)	10.000 excl. kosten monument
De Utrecht	
Gemeentelijke natuurbegraafplaatsen	
Gemeente Ede	3600-4900

Natuurbegraafplaats	Grafrecht (€)
Gemeente Rheden	3550 (1p) , 5250 (2p)
Slangenburg (Doetinchem)	3720
Witteveen (gemeente Midden-Drenthe)	5000

Figuur 11: overzicht tarieven (2016, bron veelal begravenindenatuur.com)

Figuur12: bos natuurbegraafplaats Hillig Meer (Drenthe)

3.3 Aandachtspunten locatiekeuze natuurbegraafplaats

Voor de keuze van een locatie is het van belang om te weten dat een natuurbegraafplaats ook gewoon een begraafplaats is. Zij moet voldoen aan de eisen die hiervoor in de ruimtelijke ordening en vanuit het oogpunt van milieu(hygiëne) worden gesteld.

Voor de locatiekeuze van een natuurbegraafplaats spelen dan ook een aantal aandachtspunten een rol. Dit zijn:

- Omvang van de natuurbegraafplaats

De omvang van de locatie is van belang bij de locatiekeuze. Over de omvang van een natuurbegraafplaats in Putten wordt verwezen naar hoofdstuk 4.

- Karakter van de natuurbegraafplaats

Een natuurbegraafplaats heeft een natuurlijke uitstraling. Veel natuurbegraafplaatsen bestaan uit bos of een combinatie van bos en kleinschalige open ruimte, die een natuurlijke sfeer hebben. Bij een bosgebied is het zaak dat het bos een natuurlijk karakter heeft. Een houtplantage met een strakke bomenstructuur is minder geschikt. De voorkeur van degenen die kiezen voor natuurbegraven in Nederland gaat uit naar een bos-of parkachtige omgeving, bosrand of kleinschalig open gebied omgeven door bos.

- Afstand tot andere bestemmingen
- In het kader van een goede ruimtelijke ordening is ruimtelijke afstemming tussen bedrijfsactiviteiten, voorzieningen en gevoelige functies (zoals woningen) noodzakelijk. Bij deze afstemming kan de basiszoneringslijst van de VNG-brochure Bedrijven en

milieuzonering (2009) gebruikt worden. Hierin worden richtafstanden aangegeven. Een richtafstand is een afstand waarbij onaanvaardbare milieuhinder als gevolg van de bedrijfsactiviteiten redelijkerwijs kan worden uitgesloten. Voor een begraafplaats geldt een richtafstand van 10 meter.

- Privacy

Een begraafplaats is een plek waar de privacy van nabestaanden gewaarborgd moet zijn. Aan de andere kant zullen omwonenden en passanten geen hinder moeten ondervinden door activiteiten op de begraafplaats. Ligging van een natuurbegraafplaats ten opzichte van woningen, wandelpaden, e.d. is een aandachtspunt.

Figuur 13: open gedeelte natuurbegraafplaats Hillig Meer (Drenthe)

- Verkeer en parkeren

Een natuurbegraafplaats leidt tot extra verkeersbewegingen. Hoeveel dat er zijn, is afhankelijk van de plannen en omvang van de begraafplaats, het aantal uitvaarten dat per dag of week plaatsvindt en het aantal aanwezigen bij een uitvaart.

De gemiddelde groepsgrootte bij een uitvaart is 60-70 personen. Het aantal nabestaanden/belangstellenden bij de uitvaart hangt samen met de leeftijd van de persoon en het sociale/zakelijke netwerk. Het kan variëren van enkele tot enkele honderden personen. Het is niet bekend of het (gemiddelde) aantal nabestaanden/belangstellenden bij een natuurbegrafenis afwijkt van een begrafenis op een reguliere begraafplaats.

De ervaring leert dat nabestaanden vaak samen rijden naar een begrafenis. Gemiddeld komen er 30-35 auto's bij een begrafenis. Maar net als het aantal bezoekers kan ook het aantal auto's sterk variëren. Soms wordt een Uitvaartbus ingezet (formaat touringcar of een kleinere variant). De familie/directe nabestaanden komen dan met de bus, waarin ook de kist met overledene zich bevindt.

Naast motorvoertuigen zijn er vaak ook mensen die op de fiets komen.

Na de uitvaart komen nabestaanden terug naar het graf om te herdenken/gedenken. Dit zijn vaak een of enkele mensen tegelijk. Soms vindt een kleine herdenking plaats, bijv. op een verjaardag of datum van overlijden.

Het verkeer moet de begraafplaats op een goede manier kunnen bereiken. De toegangsweg moet het extra verkeer ten gevolge van de natuurbegraafplaats aan kunnen. Dit geldt voor het

wegprofiel, de capaciteit van de weg. Maar ook moet de verharding van de weg zich lenen voor dit verkeer. Het betekent in de praktijk dat een natuurbegraafplaats in de buurt van een verharde weg zal moeten liggen, eventueel aan een goed onderhouden halfverharde weg. De natuurbegraafplaats moet in alle jaargetijden en weersomstandigheden bereikbaar zijn.

Een begraafplaats heeft ook parkeerruimte nodig. Het CROW geeft voor een begraafplaats een parkeernorm van 31 auto's aan. De parkeerplaats hoeft geen stenige plek te zijn, het kan een groene plek zijn waar ook geparkeerd kan worden (zie figuur 14).

- Bodem

Het uitgangspunt voor de bodem moet zijn dat de kwaliteit zodanig is dat er geen risico's zijn voor de volksgezondheid. Verdachte plekken m.b.t. de kwaliteit van de bodem moeten vanuit een goede ruimtelijke ordening – in het kader van de Wet bodembescherming – worden gesignaleerd. De bodem dient geschikt te zijn voor de nieuwe functie. Dit betekent dat de bodem van een begraafplaats een zo groot mogelijk luchthoudend poriënvolume moet hebben, zodat een voldoende mate van zuurstoftoetreding is gewaarborgd om een aerobe vertering mogelijk te maken. Voor een goede vertering is een zuurstofrijke en tamelijk (lucht)vochtige omgeving nodig. De luchtvochtigheid is in Nederland meestal voldoende hoog. Het is dus zaak om de (overtollige) neerslag snel af te voeren.

Een ongestoord profiel van zand of zavel is het meest geschikt. Klei en leem zijn vanwege de geringe mate van doorlatendheid van vloeistoffen niet geschikt. Bij een potentiële locatie voor een natuurbegraafplaats is dus vroegtijdig bodemonderzoek nodig.

Figuur 14: parkeerplaats natuurbegraafplaats Bergerbos

- Grondwater

De grondwaterstand moet voldoende diep zijn. De eis is dat de onderkant van een graf zich minimaal 30 cm boven de gemiddeld hoogste grondwaterstand ter plekke bevindt. Bij reguliere begraafplaatsen wordt indien nodig een ontwateringssysteem toegepast om de grondwaterstand te beheersen. Dit is bij een natuurbegraafplaats niet mogelijk/gewenst. De geohydrologische situatie bepaalt of een locatie geschikt is als natuurbegraafplaats. Een aandachtspunt hierbij zijn ondoorlatende lagen/schillen in de ondergrond. Hierdoor kunnen (zeer) plaatselijk schijngrondwaterspiegels voorkomen, waarbij het grondwater ter

plekke (veel) hoger is dan in de omgeving. Bij een potentiële locatie voor een natuurbegraafplaats is dus naast bodemonderzoek ook vroegtijdig onderzoek naar het grondwater nodig.

Daarnaast geldt dat vanuit het oogpunt van waterbeheer een initiatiefnemer over een ruimtelijk planvoornemen in een vroeg stadium dient te overleggen met de waterbeheerder. Hiermee wordt voorkomen dat ruimtelijke ontwikkelingen in strijd zijn met duurzaam waterbeheer. Vaak zal een watertoets nodig zijn. Bij bebouwing of verharding van een terrein is vaak watercompensatie nodig.

- Externe veiligheid

Bij ruimtelijke plannen moet ten aanzien van externe veiligheid naar verschillende aspecten gekeken worden:

- Bedrijven waar activiteiten plaatsvinden die gevolgen hebben voor de externe veiligheid
- Vervoer van gevaarlijke stoffen over wegen, spoor, water en/of door buisleidingen.

- Geur

Geur is een aandachtspunt bij de ruimtelijke ordening. Door rekening te houden met de richtlijn Bedrijven en milieuzonering wordt aan dit punt afdoende tegemoet gekomen.

- Geluid

Het machinaal delven van een graf veroorzaakt geluid. Ook tijdens een uitvaart zal er geluid zijn bij het afscheid en door het verkeer. Dit is echter van korte duur.

Voor een natuurbegraafplaats is het belangrijk dat het een rustige omgeving is. Men wil de natuur beleven. Wegverkeerslawaai of lawaai van recreatie/sport/bedrijven kan zeer storend zijn. Het is bij de locatiekeuze dus zaak om goed te kijken naar dergelijke functies in de omgeving.

Figuur 15: buitenaula natuurbegraafplaats op gemeentelijke begraafplaats Heiderust (gemeente Rheden)

- Toegankelijkheid

Gedurende de periode dat de natuurbegraafplaats als begraafplaats in gebruik is, zullen er bezoekers komen. Voor het uitzoeken van een graf, voor begrafenissen en voor bezoek aan het graf of herdenkingsbijeenkomsten.

Dat betekent dat de begraafplaats ontsloten moet worden. Ook voor mensen die moeilijk ter been zijn of op een rolstoel zijn aangewezen. Op de bestaande natuurbegraafplaatsen zijn vaak leempaden, halfverharde paden en graspaden aanwezig om het terrein te ontsluiten.

De grafdekmachine zal ook buiten de paden rijden; deze moet immers dicht bij het te graven graf kunnen komen.

- Natuurwaarde/verstoring van de natuur

In het Alterrapport 'Terug naar de natuur – mogelijke effecten van natuurbegraven, asverstrooien en urnbijzetting van natuurgebieden' wordt uitgebreid ingegaan op de effecten van natuurbegraven op de natuur. Dit rapport gaat in op de effecten op bodem, flora en fauna, grondwater door het begraven en het gebruik als begraafplaats.

In het Alterrapport wordt de conclusie getrokken dat de milieubelasting door begraven van stoffelijke resten of asurnen en door verstrooien van crematieas in natuurterreinen verwaarloosbaar is.

Tabel 8. Mogelijk risico van 'significante' (X) en niet-significante (x) effecten op de natuur als gevolg van activiteiten en verschijnselen die samenhangen met natuurbegraven.

	Mogelijk effect	Component natuurgebied				
		Lucht	Bodem	Water	Flora	Fauna
Delven en dichten graf	Fysieke schade	-	X	-	X	x
	Rustverstoring	-	-	-	-	x
Grafbezoek	Fysieke schade	-	x	-	x	
	Rustverstoring	-	-	-	-	X
Vertering stoffelijke resten	Toevoeging stoffen	-	X	X	x	x

Figuur 16: Mogelijk risico van 'significante (X) en niet-significante (x) effecten op de natuur als gevolg van activiteiten en verschijnselen die samenhangen met natuurbegraven (bron: Alterrapport 1789).

Voor de natuur kan natuurbegraven wel gevolgen hebben:

- De algehele natuurverstoring kan aanzienlijk zijn. De verstoring is afhankelijk van dichtheid, frequentie en kuildiepte. Bij het begraven van asurnen is de verstoring geringer, het gaat om hier om een kleine en ondiepe kuil. De verstoring is vooral het gevolg van *het graven van het graf*.
- Eutrofiering kan in principe ook optreden bij het begraven van stoffelijke resten en asurnen van vergankelijk materiaal. Bij begraven op de voorgeschreven minimale diepte (minimaal 65 cm gronddekking) is het risico relatief gering.
- De invloed van bezoek (betreden, rustverstoring, e.d.) is relatief gering.
- De effecten van begraven zijn het minst als dit gebeurt in de herfst en eerste helft van de winter en het grootst in de lente en de zomer. Begrafenissen zullen echter gedurende het gehele jaar plaatsvinden.
- De verstoring van de natuur door begraven neemt na beëindiging van de activiteit op termijn af door natuurlijk herstel.
- De verstoring van de natuur is niet in alle bostypen even groot. Het effect is in een productiebos met vrijwel afwezige onderbegroeiing gering tot verwaarloosbaar, maar kan dan wel het perspectief voor ontwikkeling van waardevollere andere bostypen min of meer beperken. De algehele verstoring in oud en natuurlijk bos met een rijke en gevarieerde ondergroei van kruiden, mossen en paddenstoelen is veel groter. Park- en

stinsenbossen zitten daartussen. De verstoring van heide is het grootst in droge korstmosrijke Callunaheide en natte veenmosrijke Ericaheide, in grasland in kruidenrijke voedselarmere, relatief natte en relatief droge typen. Gevarieerd bos is overigens aantrekkelijker als natuurbegraafplaats dan een productiebos, omdat er een meer natuurlijke beleving is.

Er is sprake van een toelaatbare dichtheid van graven wanneer daarmee minder dan 5% van het oppervlak van het terrein wordt verstoord. Indicatief betekent dit voor gemiddelde situaties:

- Voor het begraven van stoffelijke resten minder dan 80 graven per ha. De gemiddelde afstand van de graven is dan circa 14 m.
- In relatief kwetsbare natuurtypen zoals oud loof- en gemengd bos enkele tientallen per ha.
- In relatief weinig kwetsbare natuurtypen zoals productiebos 100-150 graven per ha.
- Voor het begraven van asurnen maximaal 150-175 urnengraven per ha.

- Eeuwigdurend begraven - instandhoudingsplicht

Op een natuurbegraafplaats worden graven vaak voor onbepaalde tijd uitgegeven. Dit betekent dat de natuurbegraafplaats zeer lange tijd in gebruik zal zijn als begraafplaats. Ook als er niet meer actief begraven wordt, blijven de rechten bestaan. En moet de exploitant zorgen voor de instandhouding van de begraafplaats.

Volgens de Wlb (art 46 en 47) kan een begraafplaats waarop gedurende 10 jaar of meer geen begrafenis heeft plaatsgevonden gesloten worden verklaard. De begraafplaats wordt dan geacht op de dag van de laatste begrafenis te zijn gesloten. De begraafplaats moet nog 20 jaar na de gesloten verklaring onaangeroerd blijven liggen. De grond mag gedurende 10 jaar na afloop van de genoemd 20 jaar – wanneer het particuliere graven betreft met instemming van de rechthebbende – alleen worden gebruikt om te bezaaien of te beplanten, mits niet dieper dan 50 cm wordt gegraven. Een particulier graf, gelegen op een gesloten begraafplaats moet onaangeroerd worden gelaten.

Een begraafplaats houdt pas op een begraafplaats te zijn indien de grond die bestemming heeft verloren en zich daarin geen graven meer bevinden.

Dit alles betekent dat de natuurbegraafplaats gedurende zeer lange tijd in stand gehouden moet worden. En de bestemming gedurende lange tijd ongewijzigd moet blijven.

- Natuurbegraafplaats ten opzichte van andere functies in de natuur

Bos-en natuurgebieden hebben vaak ook een recreatieve functie. Men kan er wandelen of fietsen. Een natuurbegraafplaats betekent dat ook recreanten hiermee geconfronteerd kunnen worden.

- Natuurbegraafplaats met of zonder hek

Natuurbegraafplaatsen vormen onderdeel van de omringende natuur. Om barrièrewerking voor dieren te voorkomen, is het niet wenselijk een hek om de begraafplaats te plaatsen. Echter daar waar de natuurbegraafplaats grenst aan andere functies (bijvoorbeeld een doorgaande weg of landbouwgebied) kan een hek noodzakelijk zijn. Ook kan het nodig zijn om een hek met poort/veerooster te plaatsen als in het omliggend gebied wilde zwijnen, vossen of loslopende honden voorkomen. Dan bestaat het risico van opgraven of het omploegen van de bovenlaag van het terrein. Wilde zwijnen woelen niet zo diep dat ze de kist kunnen blootleggen. Echter voor de nabestaanden die op bezoek komen of andere bezoekers is het niet prettig als een deel van het terrein is omgespit. Het is zaak loslopende honden te verbieden.

Een andere oplossing is dieper te begraven. Maar dit heeft effect op de natuur door het graven van het graf. En er moet rekening gehouden worden met de grondwaterstand.

4. BEHOEFTE AAN NATUURBEGRAVEN IN PUTTEN

Is er behoefte aan natuurbegraven in Putten en hoe zal die behoefte zich ontwikkelen?

In de toelichtingen die in de commissie en de raad door Wij Putten zijn gegeven, is aangegeven dat de verwachtingen ten aanzien van natuurbegraven door Puttenaren gebaseerd zijn op gesprekken die de partijleden in de wijken voeren. Het woord natuurbegraven roept een goed gevoel en sympathie op, zonder dat de betrokkenen precies weten waar het om gaat. Dit zegt echter nog weinig over de behoefte aan natuurbegraven. Er is gesproken over een behoefte in Putten van 3-7 begrafenis per jaar. Ervaring op basis van onderzoeken/enquêtes uitgevoerd in andere gemeenten leert dat hetgeen in onderzoeken wordt uitgesproken over wensen met betrekking tot begraven/cremeren niet overeenkomt met de werkelijke keuzen op het moment van overlijden.

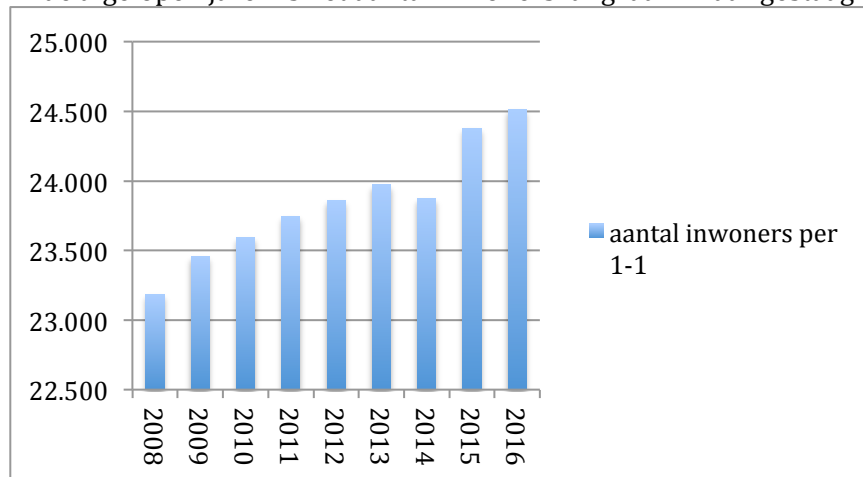
Hoe groot die behoefte aan natuurbegraven door Puttenaren echt zal zijn, is lastig te voorspellen. Daarbij spelen een aantal zaken een rol:

- Aantal sterfgevallen per jaar in Putten.
- Als natuurbegraven vooral een alternatief is voor cremeren, hoe zit het met crematiepercentage en de ontwikkeling daarvan?
- Wil Putten inspelen op de vraag naar natuurbegraven voor Puttenaren of ook op de vraag van personen die elders wonen?

4.1 Prognose behoefte natuurbegraven Puttenaren

4.1.1 Ontwikkeling sterfgevallen en begraven afgelopen jaren

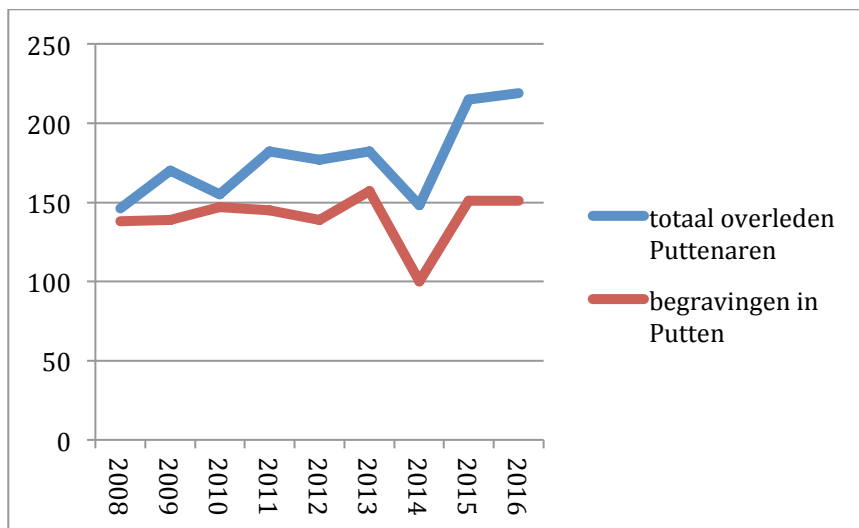
In de afgelopen jaren is het aantal inwoners langzaam maar gestaag toegenomen.

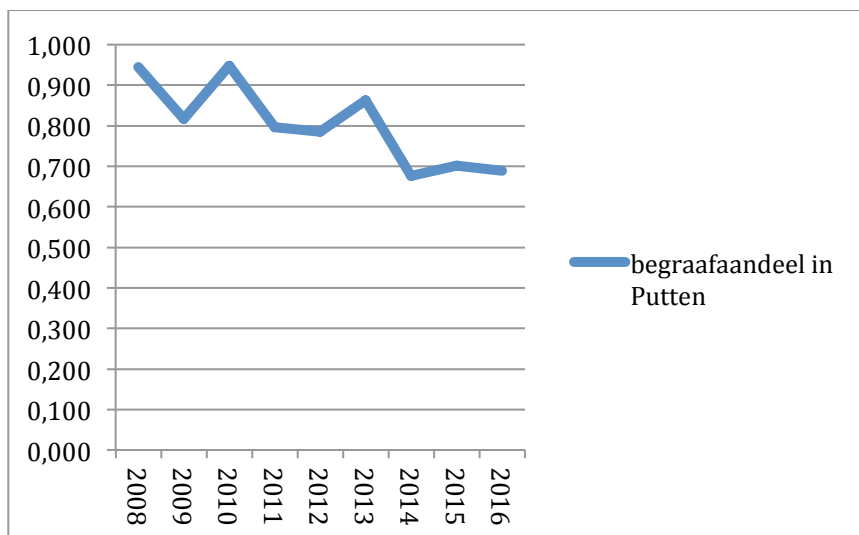
Figuur 17: ontwikkeling bevolking Putten 2008-2016 (bron: burgerzaken Putten)

Het aantal sterfgevallen schommelt per jaar. Over de afgelopen jaren is een stijgende lijn te zien. In 2014 was er een stevige afwijking naar beneden, in 2015 en 2016 nam het aantal sterfgevallen weer toe.

Het aantal begravingen in Putten is vrij stabiel: 145-155 per jaar. Deze begravingen vinden plaats op de gemeentelijke begraafplaatsen Schootmanshof en Engweg.

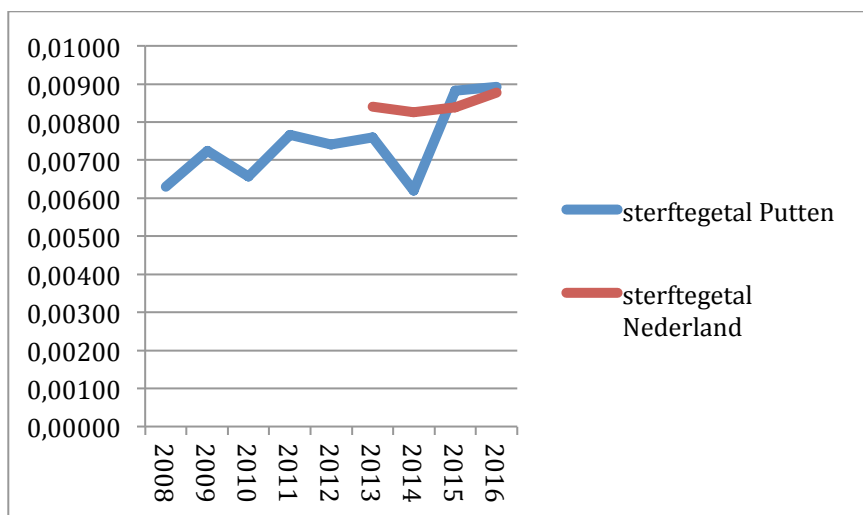
Figuur 18: ontwikkeling sterfgevallen en begravingen in Putten 2008-2016 (bron: burgerzaken Putten)

Figuur 19: ontwikkeling begraafaandeel in Putten (2008-2016) (bron: burgerzaken Putten)

Bovenstaande figuur laat zien dat het aandeel begravingen terugloopt. Dat betekent dat een deel van de overledenen of elders wordt begraven of wordt gecremeerd.

In Nederland worden overledenen vaak in de eigen woonplaats begraven of in de plaats waar ze geboren zijn. Een klein deel kiest voor een natuurbegraafplaats. Het aandeel natuurbegraven is in Nederland nog laag, nu circa 1,5%. Dat betekent dat in Putten ook het aandeel crematies toeneemt. In 2016 lag het aandeel crematies op basis van bovenstaande cijfers rond 30%.

Figuur 20: ontwikkeling sterftegetal in Putten (2008-2016) en Nederland (2013-2016)
(bron: burgerzaken Putten en CBS Statline)

Het sterftegetal is het aantal sterfgevallen per 1000 inwoners.

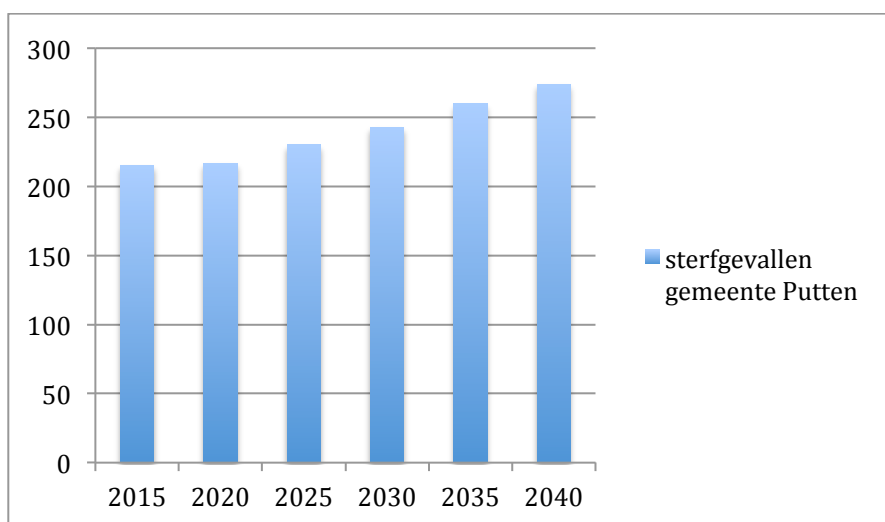
In figuur 20 is te zien dat het sterftegetal jaarlijks schommelt, maar over de afgelopen jaren een stijgende lijn laat zien. Dat is zo in Putten en in Nederland. Het landelijk sterftegetal lag de afgelopen jaren iets hoger dan in Putten.

4.1.2 Prognose sterfgevallen en begraven

Op basis van gegevens van CBS Statline is inzicht in de ontwikkeling van de bevolking van de gemeente Putten te krijgen. Er zijn geen prognoses beschikbaar van de ontwikkeling van het sterftegetal in Putten.

Om die reden worden in deze prognose de landelijke sterftegetallen gebruikt die door het CBS wordt geprognosticeerd. De combinatie van het aantal inwoners en het landelijk sterftegetal geeft de prognose voor het aantal sterfgevallen van Puttenaren in de komende jaren, zoals in onderstaand figuur te zien is. Het jaarlijks aantal sterfgevallen zal naar verwachting tussen 2020 en 2040 met circa 25% toenemen.

Bij prognoses gaat het overigens altijd om verwachtingen, niet om harde feiten.

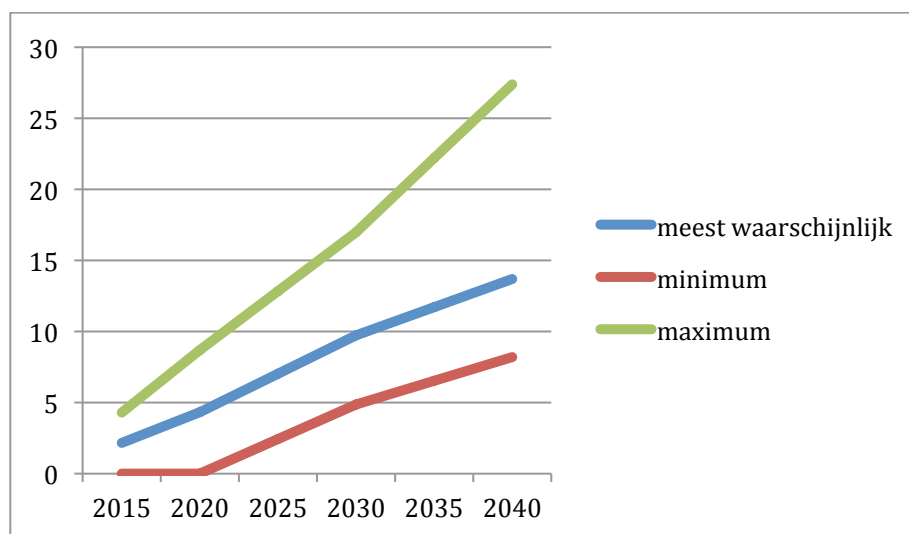
Figuur 21: verwachte ontwikkeling sterfgevallen in Putten op basis van prognose landelijk sterftegetal (bron: CBS Statline)

De verwachting van de brancheorganisatie BRANA is dat natuurbegraven zich zal ontwikkelen en dat op den duur 5-10% van de overledenen zal kiezen voor natuurbegraven. De ontwikkeling is echter nog pril.

Daarom werken we met 3 scenario's om inzicht te krijgen in de mogelijke vraag.

aandeel natuurbegraven	meest waarschijnlijk	minimum	maximum
2015	0,01	0,00	0,02
2020	0,02	0,00	0,04
2030	0,04	0,02	0,07
2040	0,05	0,03	0,10

Figuur 22: 3 scenario's voor ontwikkeling behoefte aan natuurbegraven door inwoners van gemeente Putten

Figuur 23: mogelijke ontwikkeling behoefte aan natuurbegraven door inwoners van gemeente Putten in 3 scenario's

Ter vergelijking cijfers van twee andere gemeenten. In deze gemeenten is natuurbegraven op de gemeentelijke begraafplaats mogelijk: Rheden en Ede.

In Ede (ruim 112.000 inwoners) zijn jaarlijks 480 begravingen. Het natuurgedeelte is een half jaar open. In deze periode zijn 20 graven verkocht en 7 daarvan zijn inmiddels in gebruik. De graven zijn verkocht aan inwoners van gemeente Ede. Men maakt geen reclame voor deze nieuwe vorm van begraven, buiten Ede is deze mogelijkheid niet of nauwelijks bekend.

Gemeente Rheden (43.000 inwoners) heeft op de algemene begraafplaats sinds 2 jaar de mogelijkheid tot natuurbegraven. Rheden heeft circa 350-400 sterfgevallen per jaar. In 2 jaar tijd zijn in Rheden 50 natuurgraven verkocht, waarvan er inmiddels 20 in gebruik zijn. Er zijn ook graven verkocht aan rechthebbenden die niet in gemeente Rheden wonen.

Uit deze cijfers is (nog) geen lijn voor Putten te trekken. Echter de conclusie kan getrokken worden dat er wel behoefte zal zijn aan natuurbegraven door inwoners van Putten.

4.2 Prognose externe behoefte aan natuurbegraven in Putten

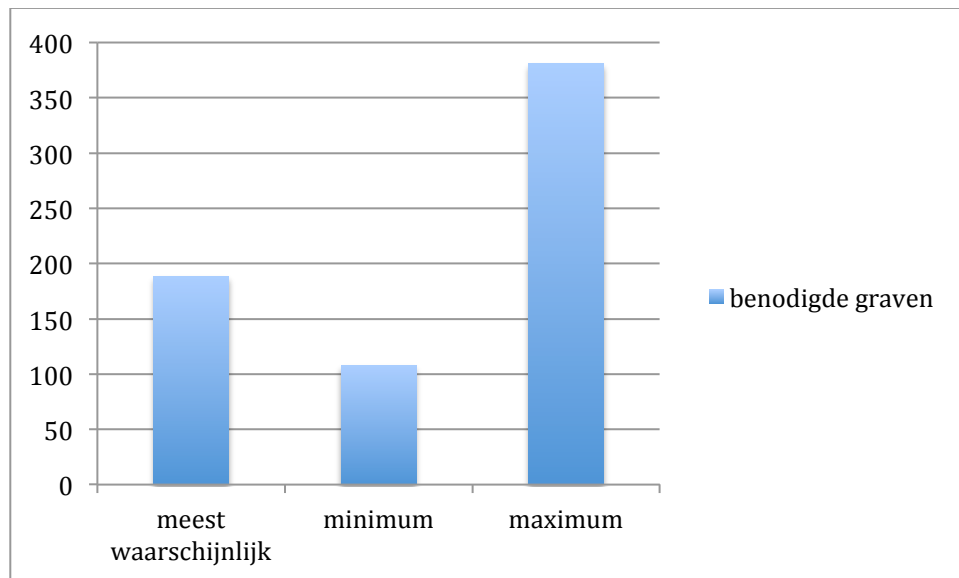
Een natuurbegraafplaats in Putten zal ook mensen trekken die niet in Putten wonen. Putten is een recreatiegemeente; recreanten genieten er van de natuur. De kans is groot dat er bij de recreanten mensen interesse hebben/krijgen om in de natuur in Putten begraven te worden als de mogelijkheid zich voordoet.

Hoeveel mensen van deze mogelijkheid gebruik zullen maken, is lastig te zeggen. Het is ook afhankelijk van de promotie, de dienstverlening, de mogelijkheden tot afscheid nemen, etc.

4.3 Prognose benodigde ruimte natuurbegraafplaats

De benodigde oppervlakte voor een natuurbegraafplaats in Putten hangt samen met de verwachte vraag. Hoeveel personen willen de komende jaren in op een natuurbegraafplaats in Putten begraven worden?

Voor het aantal Puttenaren dat kiest voor natuurbegraven, zie de prognose in figuur 23. Op basis daarvan is het aantal benodigde natuurgraven voor de periode 2020-2040 te berekenen.

Figuur 24: Aantal benodigde natuurgraven om te voorzien in geprognosticeerde behoefte van bewoners gemeente Putten over de periode 2020-2040 (21 jaar)

Daarnaast speelt ook het aantal graven per hectare een rol. Dit wordt enerzijds bepaald door de bestaande situatie. In een bestaand bosgebied is dat anders dan in een meer open gebied dat nog ontwikkeld wordt tot natuur. In het Alterra-rapport 1789 zijn verschillende varianten verkend.

	A	B	C	D	E	F
Aantal graven /ha	50	100	150	250	500	1000
Gemiddelde afstand tussen de graven*	20	14	11	9	6	4,5

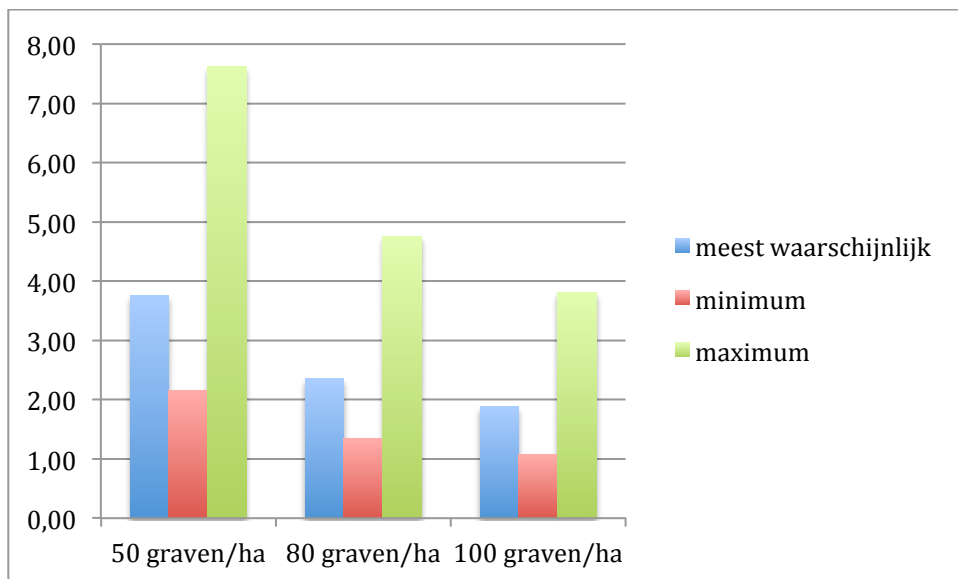
NB *= afgerond, uitgaand van een homogene verdeling in verspringend verband.

Figuur 25: Varianten van graf dichtheid, het aantal graven per ha en de gemiddelde afstand tussen de graven

In het genoemde Alterra-rapport zijn 3 varianten onderscheiden:

- Vergelijking met andere, reguliere, begraafplaatsen. Om het verschil duidelijk te houden zouden op een natuurbegraafplaats minder dan 200 graven/ha gerealiseerd kunnen worden.
- Bij begraven in bos kan men uitgaan van het aantal bomen dat er staat, in het bijzonder het aantal structuurbepalende bomen. Dat zijn er gemiddeld 100/ha, zo staat in het genoemde Alterra-rapport. Dat komt dan neer op 1 graf per grote uitgegroeide boom. Dat betekent gemiddeld 1 graf/100 m² = 100 graven per ha.

- Berekening van de verstoorde oppervlakte op basis van een aantal aannamen over verstoorde oppervlakte per graf, herstelperiode vegetatie, aantal begravingen per jaar, et. Die leidt tot max 80 graven/ha.

Figuur 26: benodigde oppervlakte (ha) om te voorzien in geprognosticeerde behoefte van bewoners gemeente Putten over de periode 2020-2040

De provincie Gelderland geeft in haar Omgevingsvisie en Omgevingsverordening ook richtlijnen voor het aantal graven per ha (zie par 5.2). Voor een natuurbegraafplaats in de GNN wordt een maximum van 50 graven/ha aangehouden. Dit betekent dat om in de verwachte behoefte van **bewoners van Putten** aan natuurbegraven te voldoen tussen 2,2 ha (minimum variant) en 7,6 ha (maximumvariant) nodig is. Het meest waarschijnlijk is een benodigde oppervlakte van 4 ha.

Hier is dus geen rekening gehouden met behoefte aan natuurgraven in Putten uit wijdere omgeving!!

Figuur 27: natuurbegraven op gemeentelijke begraafplaats Heiderust (gemeente Rheden)

5. KADERS RIJK EN PROVINCIE

Bij een verkenning naar natuurbegraven in de gemeente Putten krijgen we te maken met diverse kaders van Rijk en provincie.

5.1 Rijk

5.1.1 Wet op de lijkbezorging

Lijkbezorging omvat datgene wat er met een menselijk lichaam moet gebeuren na dood te zijn geboren of na te zijn overleden. De Wet op de lijkbezorging (Wlb) regelt de lijkbezorging in Nederland. De Wlb is ook van toepassing op natuurbegraven.

5.1.2 Uitwerkingsvoorschriften Wet op de lijkbezorging

Besluit op de lijkbezorging

Het Besluit op de lijkbezorging bevat een uitwerking en detaillering van de Wlb. In het Besluit zijn met betrekking tot begraven regels gegeven over de kist of ander lijkomhulsel, over de inrichting van een graf en de afstand tussen graven onderling en de afstand van graven tot de erf scheiding.

Met betrekking tot mogelijke locaties voor een natuurbegraafplaats is vooral art. 5 van belang:

- Boven de kist of het omhulsel bevindt zich een laag grond van tenminste 65 cm;
- Ten hoogste drie lijken mogen boven elkaar worden begraven, mits boven elke kist een laag grond van tenminste 30 cm wordt aangebracht.
- De graven bevinden zich tenminste 30 cm boven het niveau van de gemiddeld hoogste grondwaterstand.

Bij natuurbegraven is het gebruikelijk in één laag te begraven. Uitgaande van een kisthoogte van 50 cm, betekent dit dat alleen locaties in aanmerking komen waar de gemiddeld hoogste grondwaterstand minimaal 1,45 m onder maaiveld is. Uitgangspunt bij deze regelgeving is dat de constructie van de graven vertering van het lijk binnen 10 jaar mogelijk maakt.

Lijkomhulselbesluit

In het Lijkomhulselbesluit is aangegeven aan welke eisen een lijk-kist of ander lijkomhulsel moet voldoen. Deze regels zijn opgesteld om er zeker van te zijn dat vertering van het lijk niet wordt geremd door het lijkomhulsel.

5.1.3 Ruimtelijke ordening - Ladder voor duurzame verstedelijking

De overheid draagt zorg voor een goede ruimtelijke ordening.

Zo zal een natuurbegraafplaats moeten passen binnen een bestemmingsplan. Bij bestemmingsplannen voor het buitengebied is de ladder voor duurzame verstedelijking van belang.

De ladder voor duurzame verstedelijking geeft aan dat in een bestemmingsplan dat een nieuwe stedelijke ontwikkeling buiten de bebouwde kom mogelijk maakt, moet worden aangetoond dat er een actuele regionale behoefte is aan deze voorziening en dat in deze behoefte niet kan worden voorzien binnen bestaande voorzieningen.

Een sobere natuurbegraafplaats zonder gebouwen en grafmonumenten zal hoogstwaarschijnlijk niet als een stedelijke ontwikkeling gezien worden. Jurisprudentie met betrekking tot reguliere begraafplaatsen geeft hier aanleiding toe. Dit moet nog wel worden gecheckt.

5.1.4 Wet Markt en Overheid

Wanneer een gemeente alleen of in een samenwerkingsverband economische activiteiten uitvoert, is de wet Markt en Overheid van toepassing. Het doel van de wet is om concurrentievervalsing door overheidsinstellingen tegen te gaan en particuliere ondernemingen te beschermen als de overheid zelf of via haar overheidsbedrijf economische activiteiten

uitvoert. Er zijn vier gedragsregels opgenomen waaraan overheden zich moeten houden wanneer zij economische activiteiten verrichten. De NMa ziet toe op de naleving van de regels.

Deze regels zijn:

- **Integrale kostendoorberekening:** overheden moeten tenminste de integrale kosten van hun goederen of diensten in de tarieven doorberekenen;
- **Bevoordelingsverbod:** overheden mogen hun eigen overheidsbedrijven niet bevoordelen ten opzichte van concurrerende bedrijven;
- **Gegevensgebruik:** overheden mogen de gegevens die ze vanuit hun publieke functie verkrijgen niet gebruiken voor economische activiteiten die niet dienen als uitvoering van een publieke taak;
- **Functiescheiding:** als een overheid op een bepaald terrein een bestuurlijke rol heeft voor bepaalde economische activiteiten en ook zelf die activiteiten uitvoert, mogen niet dezelfde personen betrokken zijn bij de uitoefening van de bestuurlijke bevoegdheid en bij het verrichten van de economische activiteiten van de overheidsorganisatie.

5.1.5 Aanbestedingswetgeving

Gemeente Putten is een aanbestedende dienst als bedoeld in de Aw 2016. Zij moet zich houden aan de nationale en Europese aanbestedingsregelgeving.

5.2 Provincie Gelderland

5.2.1 Actualisatieplan Omgevingsvisie

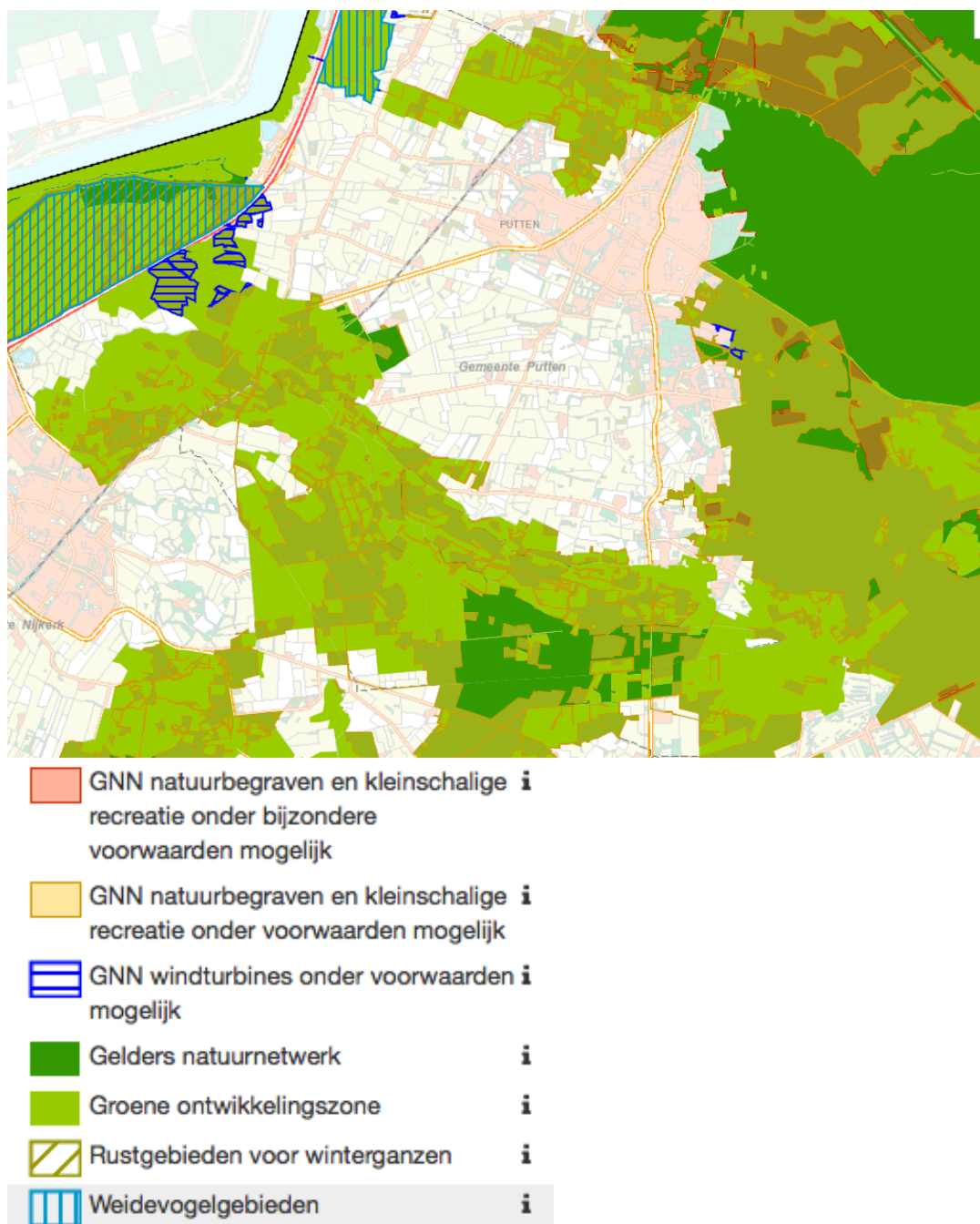
Op 1 maart 2017 heeft de provincie Gelderland het Actualisatieplan Omgevingsvisie en Omgevingsverordening vastgesteld.

In de Omgevingsvisie wordt een relatie gelegd tussen natuurbegraven en het Gelders Natuurnetwerk/Groene ontwikkelingszones.

Gelders NatuurNetwerk

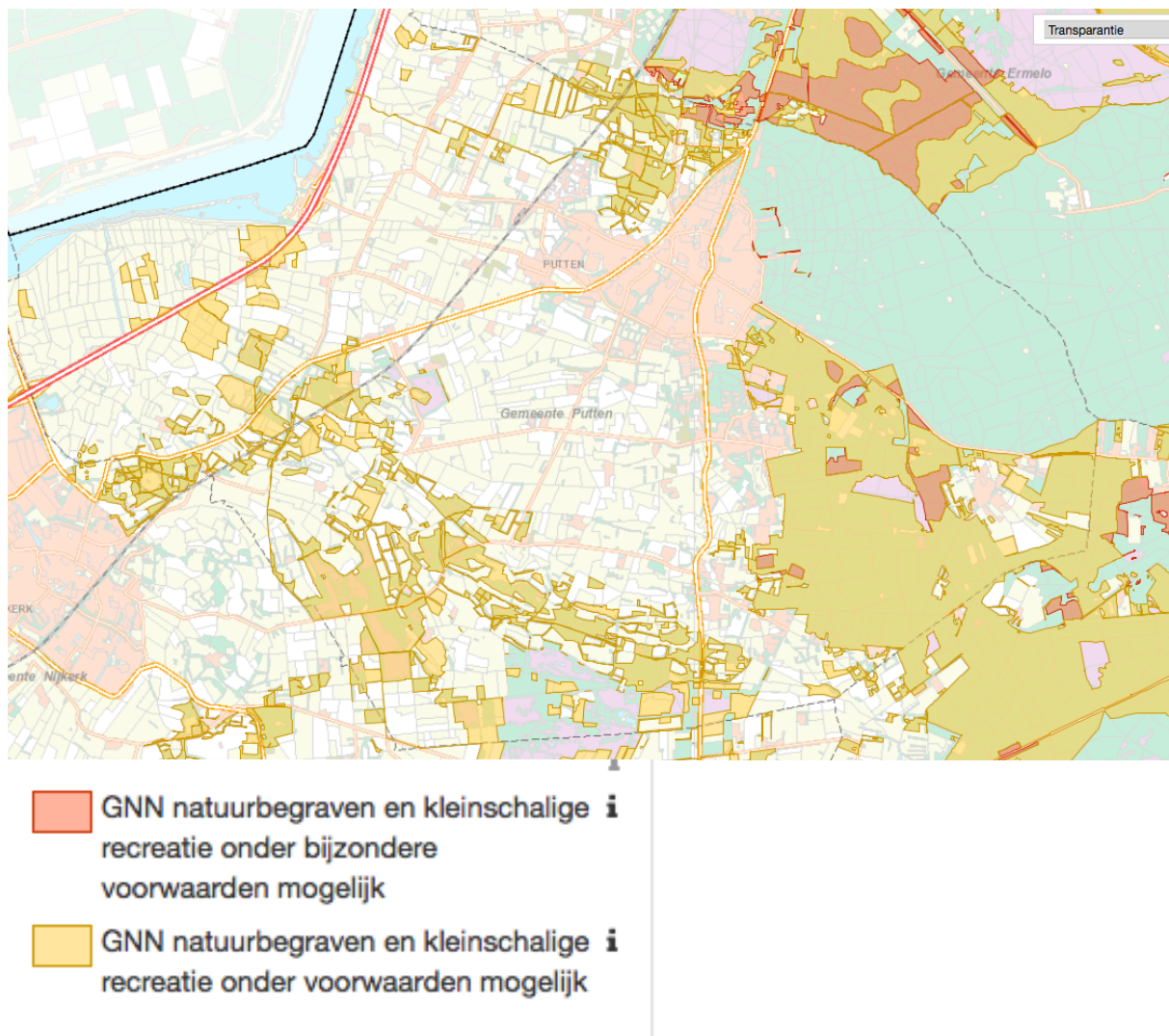
Het Gelders NatuurNetwerk (GNN) is een samenhangend netwerk van bestaande en te ontwikkelen natuur van (inter)nationaal en provinciaal belang. Het Gelders Natuurnetwerk bestaat uit alle terreinen met een natuurbestemming binnen de voormalige Ecologische Hoofdstructuur (EHS) en bevat tevens een zoekgebied nieuwe natuur (zie par 4.2.1 van de Omgevingsvisie Gelderland/Omgevingsverordening Gelderland dec 2016). Binnen het GNN vallen dus alleen gebieden met de bestemming natuur.

Een groot deel van de Gelderse natuurgebieden is internationaal beschermd, de Natura 2000-gebieden. Hier moet de biodiversiteit worden behouden of verbeterd. Het behalen van de Natura 2000 doelen is een prioriteit in het Gelders natuurbeleid. GNN en GO vervullen daarnaast een belangrijke rol bij het behoud van de biodiversiteit.

Figuur 28: themakaart natuur uit Omgevingsverordening provincie Gelderland

In de Omgevingsvisie is het volgende opgenomen m.b.t. natuurbegraven in het GNN: Op het verbod tot nieuw vestiging binnen het GNN wordt voor een beperkt aantal ontwikkelingen een uitzondering gemaakt in de voor die functies minst kwetsbare natuur. Het gaat om natuurbegraven en kleinschalige recreatie. Voorwaarde is dat deze initiatieven in combinatie met extra versterking van de kernkwaliteiten tot stand komen. Deze versterking gaat verder dan compenseren van negatieve effecten. Per saldo moet elke ontwikkeling een verbetering van de kernkwaliteiten van het GNN opleveren. In dat saldo zijn vergroting van de oppervlakte natuur en versterking van de ecologische samenhang belangrijke randvoorwaarden. In delen van de zoekgebieden voor uitbreiding van Habitatgebieden en in delen van gebieden met oude bosbodems is onder bijzondere voorwaarden ook natuurbegraven mogelijk. Echter alleen wanneer ze niet samenvallen met Habitatgebieden of grote eenheden natuur.

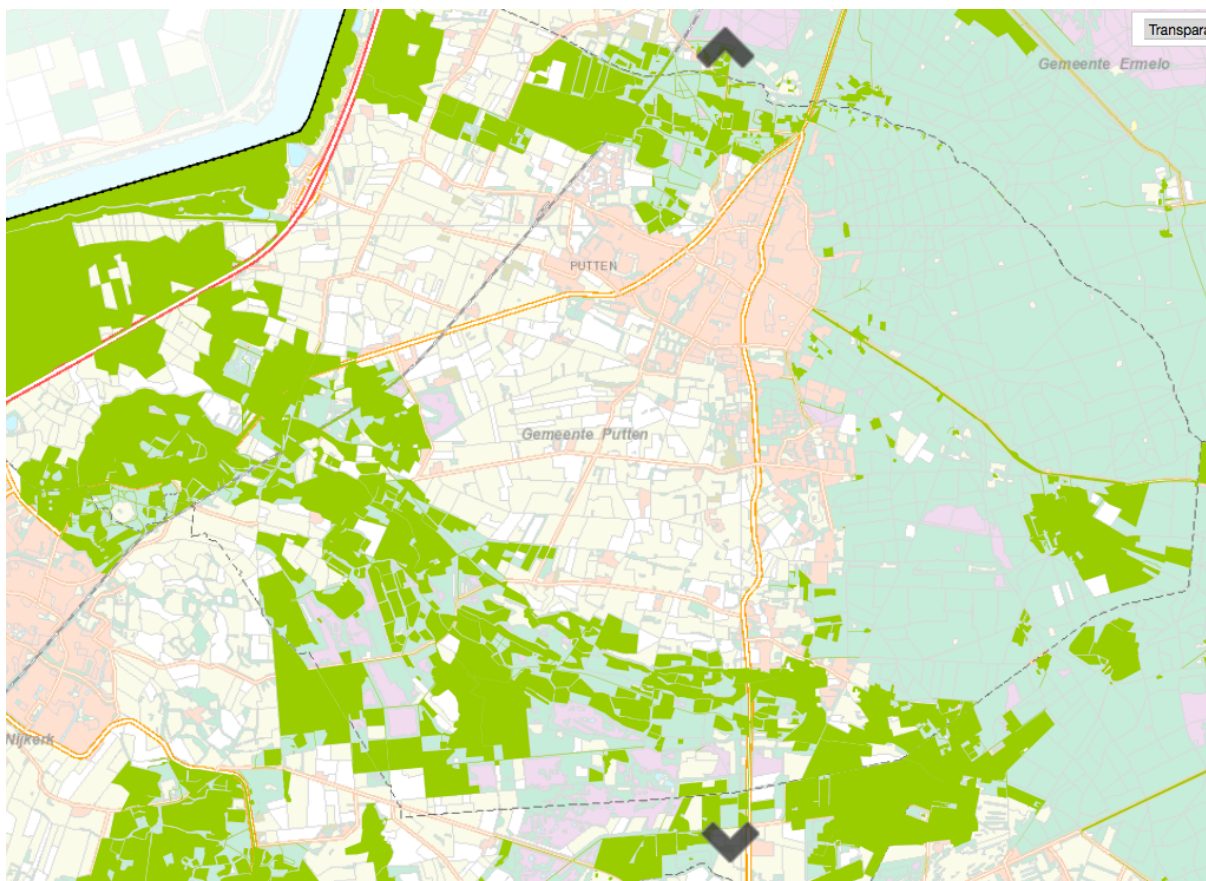

Figuur 29: overzicht mogelijkheden tot natuurbegraven in de GNN Omgevingsverordening provincie Gelderland – vanuit een oogpunt van (kwetsbaarheid van) natuur. In deze kaart is nog geen rekening gehouden met andere factoren die van belang zijn voor natuurbegraven, zoals grondwaterstand, grondwaterwingebieden, rustige omgeving, e.d.

Groene Ontwikkelingszone

Groene Ontwikkelingszone (GO) bestaat uit gebieden met andere bestemmingen dan natuur binnen de begrenzing van de EHS uit 2009. De GO is ruimtelijk verweven met het GNN en hangt daar functioneel mee samen. In de GO wordt ingezet op versterking van de samenhang tussen inliggende en aangrenzende natuurgebieden. Het gaat vooral om landbouwgrond, maar ook om terreinen voor verblijfs- en dagrecreatie, infrastructuur, woningen en bedrijven alsmede ecologische verbindingzones, weidevogelgebieden en rustgebieden voor winterganzen.

De Groene Ontwikkelingszone heeft een dubbele doelstelling. Er is ruimte voor economische ontwikkeling in combinatie met (substantiële) versterking van de samenhang tussen de aangrenzende en inliggende natuurgebieden. Ontwikkelingen die hier plaats vinden moeten een impuls geven aan de kernkwaliteiten. In de GO speelt beleving van natuur en landschap een belangrijke rol. In de Atlas Kernkwaliteiten GNN en GO zijn per deelgebied de kernkwaliteiten aangegeven waarmee rekening gehouden moet worden.

Figuur 30: Groene Ontwikkelingszone (GO)

Natuurbegraven is niet expliciet uitgesloten of benoemd. Er moet bij nieuwe ontwikkelingen een natuurinclusief plan worden opgesteld, natuurwaarde die verloren gaat moet worden gecompenseerd en de provincie vraagt een kwaliteitstoeslag in de vorm van een extra compensatie op een locatie die aansluit op het plan.

Natuurbegraven

In de Omgevingsverordening is de definitie van een natuurbegraafplaats opgenomen (art. 2.1.1): Een terrein met een hoofdbestemming natuur en een nevenbestemming begraafplaats waarin mag worden begraven, waarbij:

- a. de grafrust is gegarandeerd voor onbepaalde tijd;
- b. geen bijzettingen plaatsvinden;
- c. geen grafmonumenten worden opgericht;
- d. uitsluitend vergankelijke, niet verduurzaamde materialen worden begraven.

Natuurbegraven binnen de GNN

In bestemmingsplannen die betrekking hebben op gronden die zijn gelegen binnen het GNN kunnen natuurbegraafplaatsen mogelijk gemaakt worden indien het gronden betreft met natuur die voor natuurbegraafplaatsen het minst kwetsbaar is. De locaties hiervoor zijn op de kaarten horend bij de Omgevingsvisie en de Omgevingsverordening precies aangegeven, zie uitsnede voor Putten in figuur 29.

Er wordt onderscheid gemaakt tussen: natuurbegraven mogelijk onder voorwaarden en onder bijzondere voorwaarden.

Art 2.7.1.4 Natuurbegraven (en kleinschalige recreatie) zijn onder voorwaarden mogelijk. In dit geval kunnen natuurbegraafplaatsen slechts mogelijk gemaakt worden indien:

- a. geen nieuwe gebouwen of bouwwerken worden opgericht en geen (half-) verhardingen worden aangebracht.
- b. alleen menselijke overblijfselen en urnen worden begraven
- c. de kernkwaliteiten van het GNN per saldo substantieel worden versterkt overeenkomstig het bepaalde in 2.7.1.7.
- d. geen grondverzet plaatsvindt anders dan voor het delven van een graf of het begraven nodig is.

Art. 2.7.1.5 Natuurbegraven (en kleinschalige recreatie) zijn onder bijzondere voorwaarden voorwaarden mogelijk indien in de “zoekgebieden uitbreiding habitat” die doelstelling lokaal gerealiseerd is of uit nader onderzoek blijkt dat de natuurlijke bodemprofielen van oude bosbodems over een diepte van meer dan een meter aantoonbaar verstoord zijn door ploegen, spitten of anderszins.

In dit geval kunnen natuurbegraafplaatsen slechts mogelijk gemaakt worden indien:

- a. geen nieuwe gebouwen of bouwwerken worden opgericht en geen (half-) verhardingen worden aangebracht.
- b. alleen menselijke overblijfselen en urnen worden begraven
- c. de kernkwaliteiten van het GNN per saldo substantieel worden versterkt overeenkomstig het bepaalde in 2.7.1.7.
- d. geen grondverzet plaatsvindt anders dan voor het delven van een graf of het begraven nodig is.
- e. het aantal graven maximaal 50 per ha bedraagt.

In alle gevallen geldt art. 2.7.1.7 Substantiële versterking bij nieuw vestiging in het GNN
Substantiële versterking van de kernkwaliteiten bestaat bij natuurbegraven uit:

Per 150 graven:

- De realisatie van 1 ha nieuwe natuur of
- De omvorming van 5 ha bestaande natuur naar provinciaal doeltype zoals beschreven in het natuurbeheerplan en de beheerplannen Natura 2000.

De wijze waarop de versterking van de kernkwaliteiten zal worden gerealiseerd wordt door de initiatiefnemer vastgelegd in een natuurversterkingsplan: een inrichtings- en beheerplan dat onderdeel uitmaakt van het bestemmingsplan.

Deze regels betekenen dat bij de meest waarschijnlijke behoefte aan natuurbegraven voor alleen inwoners van Putten (190 natuurgraven in de periode 2020-2040 en 4 ha natuurbegraafplaats) er een natuurcompensatie nodig is van 1,25 ha nieuwe natuur of omvorming van 6,25 ha bestaande natuur naar provinciaal doeltype. In ieder geval moet ook een natuurversterkingsplan worden opgesteld.

Het feit dat in de GNN geen enkele bebouwing mogelijk is, beperkt de mogelijkheden voor een natuurbegraafplaats. Een natuurbegraafplaats is ook een begraafplaats en basisfaciliteiten als een toilet en wat schuilgelegenheid zijn zeer gewenst.

Natuurbegraven in de GO

Net als in de GNN moet hier een natuurversterkingsplan worden opgesteld en is een substantiële versterking van de kernkwaliteiten vereist. Hiervoor kunnen de zelfde voorwaarden worden aangehouden als hierboven aangegeven bij art. 2.7.1.7.

De regels voor de natuurbegraafplaats zelf zijn in de GO minder streng, onder voorwaarden zal hier bebouwing mogelijk zijn. In de toelichting op het bestemmingsplan moet worden aangetoond dat de kernkwaliteiten van het gebied, in hun onderlinge samenhang bezien, per saldo substantieel moeten worden versterkt en planologisch zijn verankerd.

Grondwaterwingebieden

Begraafplaatsen mogen ook niet worden aangelegd in grondwaterwingebieden. In de omgevingsvisie kaart wijziging regels water zijn de grondwaterwingebieden aangegeven. Deze kaart is te vinden in bijlage 2 (uitsnede voor Putten).

5.2.2 Ladder voor Duurzaam Ruimtegebruik

De provincie heeft de ambitie om de rijksladder voor duurzame verstedelijking ook voor landelijke functies uit te werken, de Gelderse ladder voor duurzaam ruimtegebruik.

6. POTENTIËLE LOCATIES

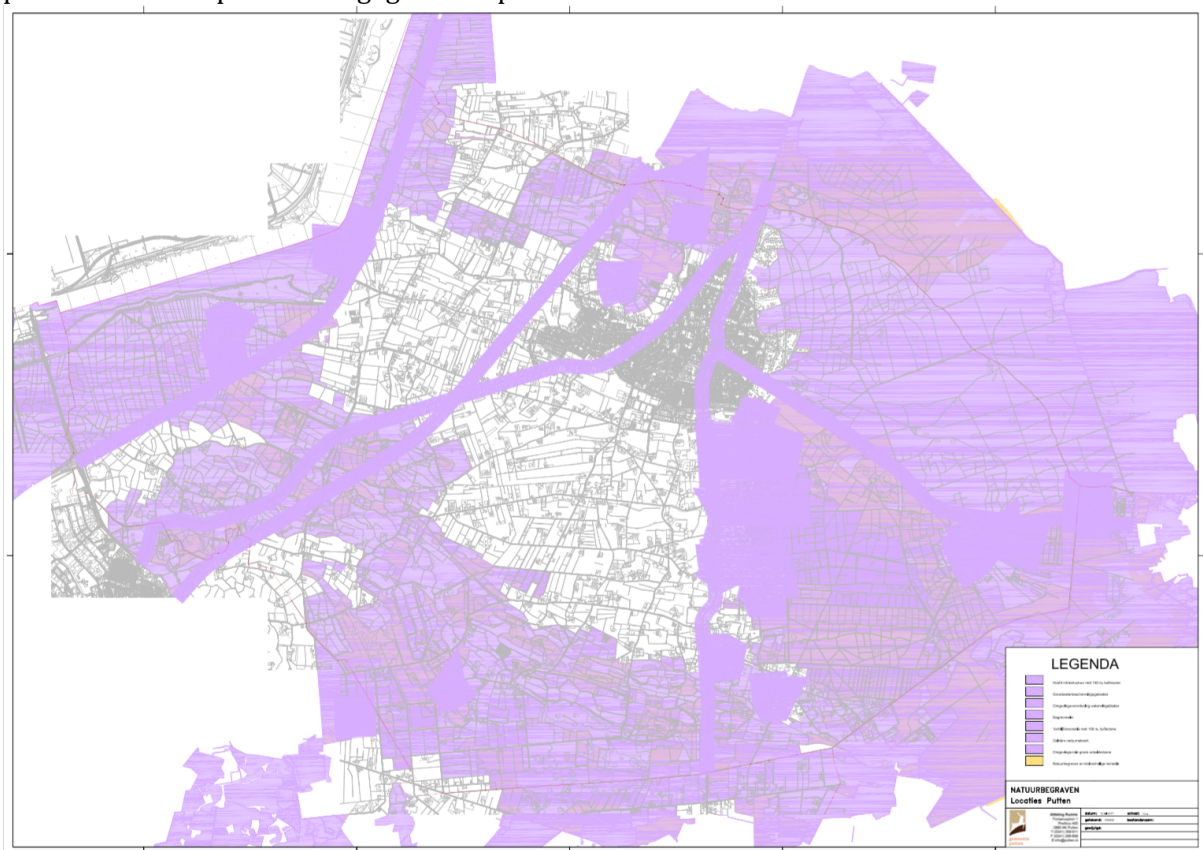
In het amendement van de gemeenteraad d.d. 27 februari 2017 is een definitie gegeven van natuurbegraven. Deze luidt: “Onder natuurbegraven en natuurbegraafplaats moet worden verstaan ‘begraven in de natuur’, dus in een natuurgebied”. Dit betekent dat potentiële locaties gezocht moeten worden in de GNN of de GO.

In hoofdstuk 5 zijn de kaders die de provincie stelt voor een natuurbegraafplaats in de natuur aangegeven (GNN en GO).

In hoofdstuk 3.3 is aangegeven met welke aspecten bij een locatie voor een natuurbegraafplaats rekening gehouden moet worden. Hierbij zijn een aantal aspecten die de mogelijkheden voor natuurbegraven in Putten sterk beperken:

- Grondwaterstand (het westelijk deel van Putten valt af)
- Grondwaterbeschermings- en waterwingebieden (daarbinnen mag niet begraven worden)
- Rust en stilte (binnen 100 meter van de provinciale wegen of het spoor is er onvoldoende rust en stilte om de natuursfeer te beleven)
- Rust, stilte en privacy (niet in de directe omgeving van verblijfs- en dagrecreatieterreinen).

Op onderstaande kaart zijn de vier aspecten die de mogelijkheden tot natuurbegraven in praktische zin beperken aangegeven in paars.

Figuur 31: praktische beperkingen bij natuurbegraven in GNN en GO.

De beperkingen zijn aangegeven op de basiskaart uit de Omgevingsvisie van de provincie Gelderland waarop is aangegeven “natuurbegraven en kleinschalige recreatie onder

voorwaarden mogelijk” (zie ook figuur 29 in deze rapportage). Dit is in beige op de ondergrond aangegeven. Vervolgens zijn in paars de beperkingen ingetekend.

De kaart is in groter formaat opgenomen in bijlage 2 .

Deze praktische voorwaarden beperken de mogelijkheden tot natuurbegraven in de gemeente Putten binnen bestaande natuurgebieden en de groene ontwikkelingszone tot nihil.

7. DILEMMA'S NATUURBEGRAVEN PUTTEN

In hoofdstuk 6 is geconstateerd dat de mogelijkheden voor natuurbegraven in bestaande natuurgebieden en/of de groene ontwikkelingszone in de gemeente Putten nihil zijn.

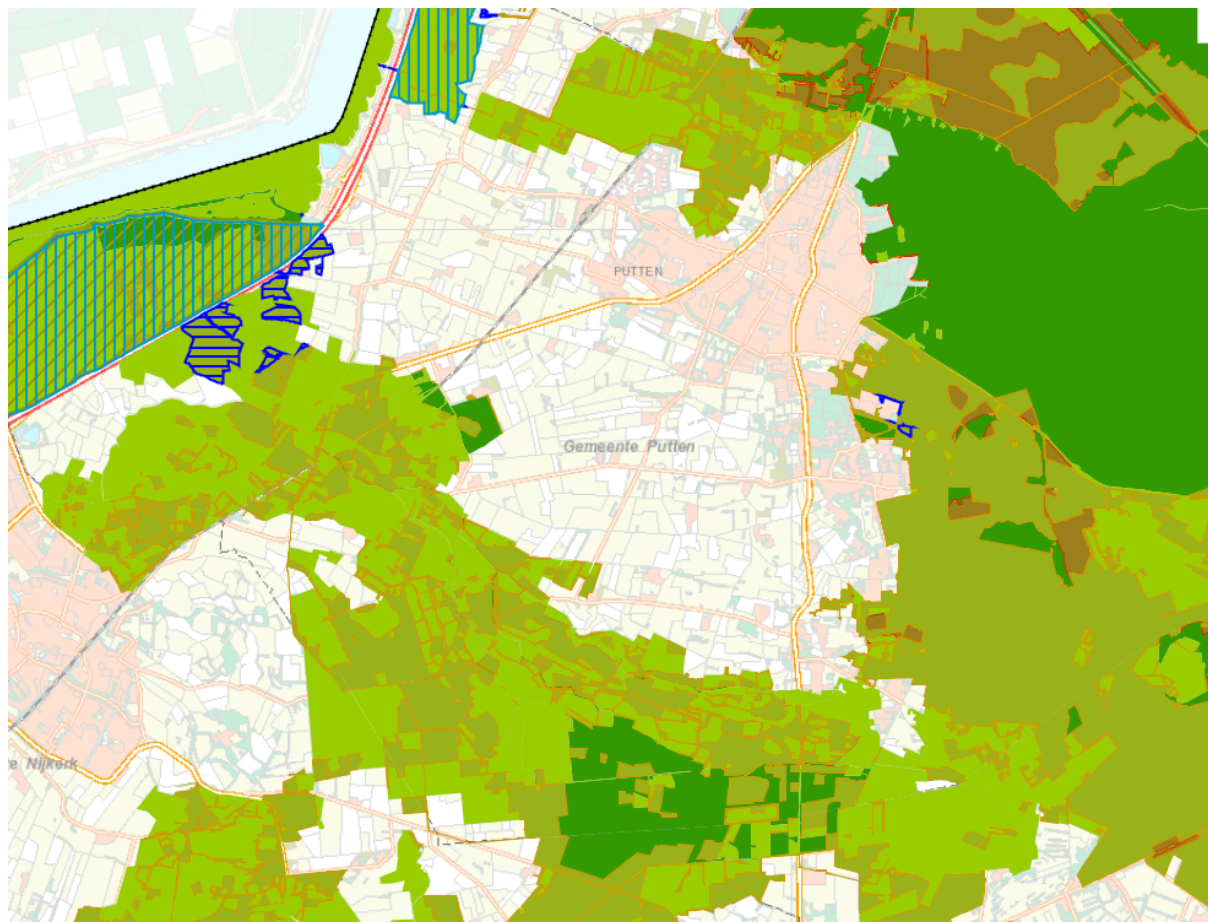
Mocht er toch een verdere verkenning naar locaties gewenst zijn, is het raadzaam eerst na te denken over de volgende vragen/dilemma's:

- Hoe groot is de behoefte onder inwoners van Putten aan natuurbegraven werkelijk?
- Willen we daar op inspelen?
- Willen we inspelen op de (latente) behoefte aan natuurbegraven van niet-inwoners van Putten?
- Als we kiezen voor natuurbegraven voor inwoners van Putten, waar leggen we de grens en hoe leggen we dat uit:
 - Inwoner van Putten op het moment van overlijden?
 - En wat doen we dan wanneer de achterblijvende partner verhuist en toch ook in Putten begraven wil worden.
 - Wat als de overledene wel in Putten woonde maar de laatste maanden/jaren elders in een ziekenhuis of verzorgingshuis was? Of voor werk tijdelijk naar het buitenland was?
 - Of moet je geboren zijn in Putten?Kortom deze keuze kan allerlei discussies oproepen.
- Natuurbegraven heeft altijd effecten op de natuur. Hoe willen we daar mee omgaan?
- Welke voorwaarden stellen we aan een natuurbegraafplaats in Putten?
- Realisatie en beheer door gemeente Putten, betekent dat voorkeur voor grond die nu al in eigendom is van gemeente Putten? Deze gronden vallen overigens binnen de beperkingen die in hoofdstuk 6 zijn aangegeven.

Bij deze dilemma's zullen ook de kosten voor de realisatie van een natuurbegraafplaats in Putten een rol spelen. In bijlage 3 is een globale kostenraming opgenomen.

BIJLAGEN

BIJLAGE 1 – OMGEVINGSVISIE THEMAKAART NATUUR

 GNN natuurbegraven en kleinschalige recreatie onder bijzondere voorwaarden mogelijk **i**

 GNN natuurbegraven en kleinschalige recreatie onder voorwaarden mogelijk **i**

 GNN windturbines onder voorwaarden mogelijk **i**

 Gelders natuurnetwerk **i**

 Groene ontwikkelingszone **i**

 Rustgebieden voor winterganzen **i**

 Weidevogelgebieden **i**

zie toelichting in hoofdstuk 6.

BIJLAGE 3 – GLOBALE KOSTENRAMING NATUURBEGRAAFPLAATS

Bij deze kostenraming is uitgegaan van een denkbeeldige natuurbegraafplaats binnen de GNN met zeer sobere hoogstnoodzakelijke voorzieningen en denkbeeldige natuurcompensatie.

Uitgangspunten voor de kostenraming:

- 4 ha natuurbegraafplaats op een boslocatie
- 1,25 ha natuurcompensatie op een weiland
- aankoop grond
- kappen open plekken in het bos om natuurbegraven mogelijk te maken, aanvullende beplanting, zandpaden voor ontsluiting, parkeerplaats zonder verharding, houten fietsenstalling/hekwerk
- hekwerk rondom (ingegraven tegen zwijnen), veerooster, poort en looppoort
- eenvoudig opstal voor toilet en composttoilet
- waterleiding en electra (250 meter naar aansluitpunt)
- buitenaula (boomstammen in de openlucht) en enkele bankjes) en informatiebord
- 15% voorbereiding, ontwerp, aanbesteding, directievoering en toezicht, projectleiding
- € 10.000 aanpassing bestemmingsplan
- 15% onvoorzien.

De kosten hiervoor worden geraamd op circa € 745.000 excl.. BTW. BTW is voor begraafplaatsen niet aftrekbaar/compensabel.

BIJLAGE 4 – BRONNEN

- Terug naar de natuur, mogelijke effecten en juridische aspecten t.a.v. natuurbegraven, asverstrooien en urnbijzetting in natuurgebieden, Alterra rapport 1789 (2009)
- Natuurbegraafplaatsen in Nederland, Alterra-rapport (2013)
- www.brana.nl
- www.natuurbegraafplaatslangenburg.nl
- www.nbpu.nl
- www.heidepol.nl
- www.begravenindenatuur.com